

KS. JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB

HISTORIA SALEZJAŃSKIEJ INSPEKTORII PW. ŚW. WOJCIECHA Z SIEDZIBĄ W PILE (1979–2004)

Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce może poszczycić się przeszło stuletnią już historią¹. W latach 1898–2004 wpisało się w dzieje Kościoła polskiego wieloma sukcesami na polu wychowania młodzieży, pracy duszpasterskiej w parafiach, pracy naukowej². Dynamiczny rozwój Zgromadzenia w Polsce na poszczególnych etapach jego historii był powodem powoływania na ziemiach polskich nowych zakonnych jednostek administracyjnych, u salezjanów zwanych inspektoriami³. Ostatnie takie wydarzenie nastąpiło w 1979 r., kiedy z dotychczasowych dwóch polskich prowincji: warszawskiej i krakowskiej wydzielono dwie nowe inspektorie: pilską i wrocławską. W 2004 r. obchodzimy jubileusz 25-lecia powołania ich do życia.

I. POWSTANIE I STRUKTURA

Inspektoria św. Wojciecha z siedzibą w Pile została powołana do istnienia 16 grudnia 1979 r. dekretem przełożonego generalnego ks. Idziego Vigano. Samodzielną działalność rozpoczęła jednak wraz z nominacją jej pierwszego inspektora ks. Henryka Jacenciuka. Ksiądz inspektor nominat był dotychczasowym ekonomem inspektorialnym prowincji św. Stanisława Kostki w Warszawie. Dekret Księdza Generała datowany 18 maja 1980 r. polecał pierwszemu przełożonemu Inspektorii św. Wojciecha objęcie urzędowania 25 czerwca tegoż roku. Właśnie

¹ Por. S. Wilk, *Sto lat apostolatu salezjańskiego w Polsce (1898–1998)*, Lublin–Warszawa 1998, s. 34.

² Por. S. Styra, *Zgromadzenie Salezjańskie w Polsce w poszukiwaniu form odpowiedzi na potrzeby wychowawcze i duszpasterskie w latach 1898–1974*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce, Księga pamiątkowa*, pod red. R. Popowskiego, S. Wilka, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 11–34.

³ Por. S. Kosiński, *Rys historyczny Towarzystwa Salezjańskiego w Polsce*, w: L. Kaliński, *Rodzina Salezjańska w Polsce. Wykaz domów i osób*, Warszawa 1988, s. 31–35.

Inspektoria Pilska 1980/81

to wydarzenie należy uznać za faktyczny moment rozpoczęcia działalności nowej prowincji jako odrębnej jednostki administracyjnej w Zgromadzeniu Salezjańskim⁴. Wraz z otrzymaniem nominacji ks. inspektor Jacenciuk rozpoczął organizację zarządu inspektorii.

W skład nowej inspektorii weszły placówki salezjańskie z północno-zachodniej części Polski, wydzielone z dotychczasowej Inspektorii św. Stanisława Kostki w Warszawie. Określone zostały zewnętrznymi granicami diecezji: chełmińskiej, gdańskiej, gorzowskiej, koszalińsko-kołobrzeskiej, szczecińsko-kamieńskiej i wrocławskiej. W skład nowej inspektorii weszło łącznie 57 placówek, które tworzyły 15 erygowanych kanonicznie wspólnot zakonnych. Inspektoria pilska otrzymała także nazwę Inspektorii Północnej (PLN)⁵.

W chwili powstania do nowej inspektorii przynależało 235. współbraci profesorów wieczystych lub czasowych oraz 15. nowicjuszy. Kryterium podziału personalnego przyjmowało, poza pojedynczymi przypadkami, stan istniejący w placówkach w chwili podziału. Współbracia pozostający w formacji początkowej oraz współbracia wychowawcy i profesorowie z domów formacyjnych, a także studiumcy zostali przydzieleni do poszczególnych inspektorii przez Przełożonego Generalnego na wniosek jego delegata dla Polski – ks. Augustyna Dziędziela⁶. Często brano w tym przypadku pod uwagę miejsce ich pochodzenia. Starano się jednak o to, aby w każdej inspektorii zapewnić możliwie równą liczbę nowicjuszy i młodych współbraci, jak również formatorów⁷. Wszystkie inne przypadki były bezpośrednio konsultowane między księżmi inspektorami H. Jacenciukiem i W. Szulczyńskim.

W minionym 25-leciu inspektorii liczba współbraci w porównaniu ze stanem wyjściowym z każdym rokiem zwiększała się. W roku jubileuszowym do Inspektorii św. Wojciecha w Pile przynależało 307. współbraci po ślubach wieczystych lub czasowych oraz 10. nowicjuszy (stan na 14 kwietnia 2004 r.)⁸.

⁴ Przed wydaniem dekretów erygujących nowe inspektorie 14 grudnia 1979 r. ksiądz generał I. Vigano podjął decyzję, że inspektorzy i rady inspektorialne prowincji macierzystych zachowują pełnię władzy nie tylko w odniesieniu do domów i współbraci należących do inspektorii macierzystych, lecz także w odniesieniu do wszystkich domów (placówek) i wszystkich współbraci przydzielonych do nowych inspektorii. Stan taki miał trwać aż do momentu przekazania agend inspektorom i radom inspektorialnym zamianowanym dla owych inspektorii. Por. A. Dziędział, *Podział prowincji salezjańskich w Polsce. List okólny delegata Przełożonego Generalnego do współbraci obu prowincji*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 27.

⁵ Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej (dalej: ASIP), t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuk, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*, mps, s. 1.

⁶ Por. Wikariusz Przełożonego do współbraci Inspektorii Salezjańskich św. Jacka z siedzibą w Krakowie, św. Stanisława Kostki z siedzibą w Łodzi. Rzym 6 stycznia 1980 r., „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 31.

⁷ Por. A. Dziędział, *Podział prowincji salezjańskich w Polsce. List okólny delegata Przełożonego Generalnego do współbraci obu prowincji*, „Biuletyn Salezjański Nostra” 35 (1980) nr 2, s. 26.

⁸ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. J. Worek, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004*, mps, s. 1.

Na siedzibę nowej inspektorii wybrano Pilę ze względu na dobre położenie topograficzne w stosunku do wszystkich placówek rozrzuconych po prowincji. Miasto to znajdowało się prawie w centrum nowej prowincji. Na plebanii parafii Świętej Rodziny zwolniono kilka pomieszczeń, w których umieszczono konieczne agendy inspektoratu oraz przygotowano mieszkania dla inspektora i jego współpracowników. Taki stan rzeczy miał charakter tymczasowy. Już w styczniu 1980 r. do wojewody pilskiego A. Śliwińskiego zostało skierowane pismo z prośbą o zezwolenie na budowę inspektoratu. Zgodę władz uzyskano dopiero 10 października 1980 r. Dokumentacja nowych obiektów została zatwierdzona we wrześniu 1981 r. i od tej chwili można było przystąpić do planowanej budowy. Ukończono ją w 1986 r. Praca pierwszego zarządu inspektorii przebiegała w warunkach trudnych. Brak wystarczających pomieszczeń uniemożliwiał nie tylko organizację takich działów, jak archiwum inspektorii czy referatów animacyjnych, a funkcjonowanie chociażby sekretariatu było trudne. Wraz z oddaniem nowych pomieszczeń inspektoratu sytuacja ta uległa zmianie.

Na czele każdej prowincji salezjańskiej stoi inspektor, który pełni swą posługę „w jedność z Przełożonym Generalnym”⁹. W minionym 25-leciu funkcję przełożonych Prowincji św. Wojciecha w Pile pełnili kolejno: ks. Henryk Jacenciu (1980–1986), ks. Stanisław Skopiak (1986–1992), ks. Władysław Kołyszko (1992–1998), ks. Jerzy Worek (1998–2004), ks. Zbigniew Łepko (od 2004).

Według konstytucji salezjańskich inspektor animuje życie zakonne i działalność apostolską wspólnoty inspektorialnej, dba o formację członków zgromadzenia, zwłaszcza nowicjuszy i młodszych współbraci, oraz kieruje i kontroluje administrację dóbr inspektorii i poszczególnych domów zakonnych przy pomocy swojej rady inspektorialnej. Na księżach radcach spoczywa współodpowiedzialność za animację inspektorii¹⁰. Szczegółowy wykaz współbraci, którzy w dotychczasowej historii inspektorii pilskiej pełnili funkcję radcy ispektorialnego przedstawia poniższa tabela.

Skład personalny Rady Inspektorialnej w Prowincji św. Wojciecha w Pile w latach 1980–2004

1980–1986

Inspektor
Wikariusz inspektora
Ekonom inspektorialny

ks. Henryk Jacenciu
ks. Stanisław Skopiak
ks. Zbigniew Mroczkowski (1980–1983)
ks. Tadeusz Trzeszczkowski (1983–1986)

⁹ Konstytucje Towarzystwa św. Franciszka Salezego (odtąd KTS), art. 161.

¹⁰ Regulaminy Towarzystwa św. Franciszka Salezego, art. 154–160.

Radcy	ks. Lucjan Gieros ks. Henryk Jędryczka ks. Władysław Kołyszko ks. Stanisław Styrna
Sekretarz inspektorialny	ks. Krzysztof Łada (1980–1981) ks. Stefan Kieliński (1981–1985) ks. Roman Rzepecki (1985–1986)

1986–1992

Inspektor	ks. Stanisław Skopiak
Wikariusz inspektora	ks. Władysław Kołyszko
Ekonom inspektorialny	ks. Henryk Jacenciuł
Radcy	ks. Stanisław Jankowski ks. Wojciech Blicharz ks. Kazimierz Lewandowski ks. Stanisław Styrna ks. Kazimierz Trzeszczkowski ks. Jerzy Worek (1988–1992)
Sekretarz inspektorialny	ks. Roman Rzepecki (1986–1990) ks. Tadeusz Stromski (1990–1991) ks. Tadeusz Wojcieszak (1991–1992)

1992–1998

Inspektor	ks. Władysław Kołyszko
Wikariusz inspektora	ks. Adam Durak (1992–1995) ks. Zenon Klawikowski (1995–1998)
Ekonom inspektorialny	ks. Henryk Jacenciuł
Radcy	ks. Jerzy Worek ks. Antoni Balcerzak (1992–1996) ks. Wojciech Blicharz ks. Stanisław Jankowski (1992–1995) ks. Lech Kasperowicz ks. Stanisław Skopiak (1995–1998) ks. Zbigniew Łepko (1995–1998)
Sekretarz inspektorialny	ks. Tadeusz Wojcieszak

1998–2004

Inspektor	ks. Jerzy Worek
Wikariusz inspektora	ks. Zenon Klawikowski
Ekonom inspektorialny	ks. Sławomir Niemczewski
Radcy	ks. Adam Durak (2001–2004) ks. Tadeusz Wojcieszak (1998–2000) ks. Wojciech Blicharz (1998–2001) ks. Zbigniew Łepko (1998–2001) ks. Marek Chmielewski (2001–2004) ks. Jarosław Pizoń (2000–2004) ks. Stefan Makuracki

Sekretarz inspektorialny

ks. Gwidon Ekert
ks. Adam Michalski

od 2004 r.

Inspektor
Wikariusz inspektora
Ekonom inspektorialny
Radcyks. Zbigniew Łepko
ks. Marek Chmielewski
ks. Witold Drzyzgiewicz
ks. Leszek Ziola
ks. Mariusz Słomiński
ks. Janusz Sikora
ks. Zenon Klawikowski
ks. Jarosław Pizoń
ks. Adam Michalski

Sekretarz inspektorialny

Źródło: ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej. Protokoły z lat 1980–2004.

W celu lepszej i skuteczniejszej animacji prowincji, na pierwszym posiedzeniu pilskiej rady inspektorialnej w dniu 12 lipca 1980 r., powołano komisje oraz siedem podkomisji inspektorialnych¹¹. W minionym 25-leciu zakres ich działania uległ nieznacznym modyfikacjom, głównie związanym z pojawieniem się nowych możliwości realizacji posłannictwa salezjańskiego. W roku jubileuszowym 2004, wraz z podjęciem pracy nowego zarządu Inspektorii św. Wojciecha, prace rozpoczęły następujące agendy inspektorialne: Komisja ds. formacji i studiów, Komisja ds. duszpasterstwa młodzieżowego, Komisja ds. szkolnictwa, Komisja ds. duszpasterstwa parafialnego, Komisja ds. ośrodków wychowawczych i świetlic terapeutycznych, Komisja ds. rodziny salezjańskiej, Komisja ds. kultu Wspomożycielki i świętych salezjańskich, Komisja ds. muzyki i śpiewu, Komisja ds. środków społecznego przekazu, Komisja ds. administracyjno-prawnych. Dodatkowo agendami inspektoratu są: Ośrodek Powołaniowy, Referent ds. Misji, delegat ds. szkół i ośrodków wychowawczych, cenzorzy oraz kierownik Archiwum¹².

Ważną rolę integracyjną na szczeblu inspektorialnym pełnią tzw. kapituły, na których delegaci wspólnot lokalnych, poprzez troskę o wspólne sprawy ogólne, umacniają znaczenie własnej przynależności do wspólnoty inspektorialnej¹³. W dotychczasowej historii Prowincji Pilskiej zebrało się osiem Kapituł Inspektorialnych.

Pierwsza kapituła Prowincji św. Wojciecha odbyła się w dwóch sesjach 8–11 grudnia 1982 r. i 5–8 kwietnia 1983 r. w WSD TS w Łądzie n. Wartą. Zapraszając na to historyczne dla inspektorii wydarzenie, ks. inspektor Henryk Jacenciuł pisał w liście okólnym do współpracowników:

¹¹ ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej 1980–1986, Protokół Rady Inspektorialnej, Piła, 12 lipca 1980 r.

¹² ASIP, t. Posiedzenia Rady Inspektorialnej 2004, Protokół Rady Inspektorialnej, Piła, wrzesień 2004.

¹³ Por. KTS, art. 157.

...Udział w Kapitułce Inspektorialnej, jako organie posiadającym zgodnie z Konstytucjami określony zakres władzy, jest zadaniem zaszczytnym, świadczącym o zaufaniu i szacunku, jakim jest obdarzony każdy z członków Kapituły przez Zgromadzenie i przez Współbraci. Jest jednak także zadaniem bardzo odpowiedzialnym. Chodzi o to, by to zadanie było wypełnione jak najlepiej, z pełnym zaangażowaniem naszych możliwości, z jak najpełniejszą znajomością rzeczy, z pełnym poczuciem odpowiedzialności wobec własnego sumienia i wobec Zgromadzenia. [...] Pierwszą sesję Kapituły Inspektorialnej naszej Inspektorii rozpoczniemy w Łądzie, w uroczystość Niepokalanego Poczęcia Maryi Panny. Pamiętajmy o tym, że w tym dniu rozpoczął swoje dzieło nasz założyciel święty Jan Bosko. On powierzył je Niepokalanej Wspomożycielce i całkowicie Jej zawierzył. Uczynimy to samo, zawierając Jej nasze prace kierowani najczystszyimi intencjami, licząc na Jej matczyną opiekę i nieustanne błogosławieństwo¹⁴.

Kierownikiem pierwszej Kapituły Inspektorialnej był ks. Stanisław Skopiak. Głównym tematem obrad Kapituły było dokładne przeanalizowanie *Konstytucji Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, ze szczególnym uwzględnieniem ewentualnych poprawek i wniosków, jakie delegaci prowincji mogli później wnieść podczas obrad Kapituły Generalnej 22. W czasie obrad delegaci na Kapitułę starali się także możliwie dokładnie rozpoznać ważne dla życia inspektorii problemy i w miarę możliwości proponować sposoby ich rozwiązania.

Kolejna Kapituła Inspektorialna zwołana przez ks. inspektora Jacenciuka odbyła się w Łądzie 7–11 kwietnia 1986 r. Jej kierownikiem został mianowany ks. W. Kołyszko. Owocem pracy i uchwał Kapituły Inspektorialnej stało się *Dyrektorium Prowincji św. Wojciecha*. Zostało ono zatwierdzone przez Księdza Generała i Radę Generalną 24 lipca 1986 r. w Rzymie. Dyrektorium poruszało zagadnienia realizacji posłannictwa salezjańskiego, formacji współbraci oraz administracji dóbr materialnych¹⁵.

Trzecia Kapituła Inspektorialna, zwołana przez ks. inspektora Stanisława Skopiaka, odbyła się 3–6 kwietnia 1989 r. w Diecezjalnym Domu Rekolekcyjnym w Szczecinie. Kierownikiem Kapituły został ks. Stanisław Styrna. Podczas jej obrad dokonano podsumowania dotyczącego wychowania młodzieży do wiary. Dokumenty uchwalone na Kapitułce dotyczyły spraw zawartych w schemacie narysowanym przez Przełożonych Generalnych i miały służyć przygotowaniu Kapituły Generalnej 23. Uchwalone zostały także *Wskazania wykonawcze dla naszej inspektorii*¹⁶.

Następna Kapituła zwołana przez ks. inspektora S. Skopiaka odbyła się 21–23 kwietnia 1992 r. w Łądzie. Ponownie kierownikiem Kapituły był ks. Stanisław Styrna. Zgodnie z zaleceniami Kapituły Generalnej 23. wypracowała ona dokument dotyczący dróg wychowania do wiary młodych ludzi w Prowincji św. Wojciecha w Pile oraz funkcjonowania wspólnoty wychowawczo-duszpa-

¹⁴ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1980–1986, Okólnik ks. Inspektora H. Jacenciuka nr 24/9/82, Piła, 27 listopada 1982.

¹⁵ Por. *Dyrektorium Prowincji św. Wojciecha*, Piła 1987, s. 49.

¹⁶ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1986–1992, Okólnik ks. inspektora S. Skopiaka nr 24/89. Piła, 24 kwietnia 1989 r.

sterskiej¹⁷. Dokument ten o nazwie *Wychowanie młodzieży do wiary – dzisiejsze zadanie i wyzwanie dla wspólnoty salezjańskiej* został zatwierdzony przez Księdza Generała i jego radę 2 lutego 1993 r.¹⁸.

Nowy inspektor – ks. Władysław Kołyszko zwołał kolejne Kapituły Inspektorialne do Łądu na 18–21 kwietnia 1995 r. (kierownik ks. Mieczysław Woźniak)¹⁹ i na 14–16 kwietnia 1998 r. (kierownik ks. Zenon Klawikowski)²⁰. Kapituła w 1998 r. obradowała z udziałem radcy regionalnego ks. Alberta van Hecke. Na obu Kapitułach współpracownicy zajęli się problemami związanymi z formacją i działalnością apostołską oraz współpracą z osobami świeckimi w dziele wychowania w duchu ks. Bosko. Kapituła z 1998 r. czasowo pokryła się z obchodami jubileuszu 100-lecia pracy salezjanów w Polsce. Obie Kapituły wypracowały nowe *Dyrektorium Inspektorii św. Wojciecha* oraz inny ważny dokument zatytułowany: *Salezjanie i świeccy: zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie księdza Bosko*. Ksiądz Generał zatwierdził *Dyrektorium* 15 lipca 1998 r.²¹, a 20 stycznia 1999 r. dokument o współdziałaniu salezjanów i świeckich²².

Dwie kolejne Kapituły Inspektorialne odbyły się już w nowym III Tysiącleciu za kadencji ks. inspektora Jerzego Worka. Pierwsza odbyła się 17–20 kwietnia 2001 r., a jej kierownikiem został ks. Zenon Klawikowski. W czasie obrad dyskutowano nad wiernością powołaniu salezjańskiemu, jakością życia chrześcijańskiego, zakonnego, wspólnotowego i braterskiego, nad duchowością i formacją oraz posłannictwem młodzieżowym. Centralnym tematem Kapituły było zagadnienie *Wspólnota Salezjańska dzisiaj*²³.

8. Kapituła Inspektorialna Prowincji św. Wojciecha odbyła się 14–17 kwietnia 2004 r. w Seminarium w Łądzie. Opracowano na niej dokumenty: *Organiczny Projekt Inspektorii (OPI)* oraz *Inspektorialny Program wychowawczo-dusza-*

¹⁷ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1986–1992, Okólnik ks. inspektora S. Skopiaka nr 45/IV/1992, Piła, 28 kwietnia 1992 r.

¹⁸ Por. Kapituła Inspektorialna Prowincji św. Wojciecha, *Wychowanie młodzieży do wiary dzisiejsze zadanie i wyzwanie dla wspólnoty salezjańskiej*. Łąd, 21–23 kwietnia 1992, Piła 1993, s. 3.

¹⁹ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1992–1998, Okólnik ks. inspektora W. Kołyszki nr 33/XI/94: *Salezjanie i świeccy; zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie Księdza Bosko*. Piła, 16 listopada 1994 r.

²⁰ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1992–1998, Okólnik ks. inspektora W. Kołyszki nr 64/V/97: *Formacja i środki przekazu*. Piła, 31 maja 1997 r.

²¹ Kapituła Inspektorialna – Łąd 14–17 IV 1998 r., *Dyrektorium Inspektorii św. Wojciecha*, Łąd–Piła 1998, s. 4–5.

²² *Salezjanie Inspektorii św. Wojciecha, Kapituła Inspektorialna Salezjanie i świeccy: zjednoczenie i współuczestnictwo w duchu i posłannictwie Księdza Bosko Łąd 15–17 kwietnia 1998*, Piła 1999, s. 5–7.

²³ ASIP, t. List Okólny Inspektora 1998–2001, Okólnik ks. J. Worka nr 28/X/2000: *Kapituła Generalna 25 wejściem w Trzecie Tysiąclecie Wiary*, Piła, 15 września 2000 r.; Okólnik ks. J. Worka nr 30/XI/2000: *Indywidualna i wspólnotowa refleksja wkładem w przygotowanie Kapituły Inspektorialnej*. Piła, 1 listopada 2000 r.; Okólnik ks. J. Worka nr 36/V/2001: *Zakończona Kapituła Inspektorialna 2001–wzmocnieniem życia wspólnotowego w Inspektorii*. Piła, 8 maja 2001 r.

sterski, *Inspektorialny program formacji, Inspektorialny plan finansowy i solidarności ekonomicznej*. Naniesiono także zmiany w *Dyrektorium inspektorialnym* z 2001 r.²⁴. Obecnie wszystkie te dokumenty czekają na zatwierdzenie Przełożonego Generalnego i jego Rady.

II. DZIAŁALNOŚĆ WYCHOWAWCZO-DUSZPASTERSKA

1. Parafie

Do nowo powstałej w 1979 r. Inspektorii św. Wojciecha weszły prawie wyłącznie placówki związane z duszpasterstwem parafialnym. Fakt ten z góry określił charakter pracy i kierunki rozwoju działalności apostolskiej salezjanów na terenach nowej prowincji. Wyjątek od pracy parafialnej stanowiło kilka kapelanii²⁵. Praca w parafiach była dla salezjanów głównym terenem działań apostolskich aż do 1989 r., kiedy w wyniku rozpoczętych w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się także inne możliwości pracy wychowawczej wśród młodzieży²⁶.

Ogółem, w momencie powstania Inspektorii św. Wojciecha, placówki duszpasterskie prowadzone na jej terenie obejmowały posługą 208 tys. wiernych w 41 parafiach. W dziewięciu parafiach miejskich i jednym rektoracie obsługiвано 123 tys. wiernych, w 32. parafiach wiejskich 80 tys. wiernych. Ponadto do Inspektorii św. Wojciecha przynależały dwa samodzielne wikariaty:

²⁴ ASIP, t. List Okólny Inspektora, Okólnik ks. J. Worka nr 61/IX/2003: *Kapituła Inspektorialna miejscem komunii, refleksji i weryfikacji*. Piła, 11 września 2003.

²⁵ W pierwszych latach istnienia Inspektorii św. Wojciecha w Pile, praca duszpasterska w kapelaniami (bierzemy pod uwagę tylko te obecności, w których współbracia zamieszkiwali poza salezjańskim domem zakonnym) odbywała się w: Dobieszczyźnie i Wschowie (u salezjanek), w Białogardzie, Kawęczynie i Luskówku (u albertynek), w Jabłonowie i Topolnie (u pasterek), w Otorowie i Warszawie (u urszulanek SPKJ), w Puszczykowie (w Zgromadzeniu Braci Serca Jezusowego); w Szczecinku (u niepokalanek), w Zalesiu Górnym (u elżbietanek). Ponadto jeden ze współbraci był kapłanem szpitala w Szczecinku. Por. H. Łącki, *Powstanie i organizacja salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha 1980–1986*, Lublin 2000, (mps), s. 33. W roku jubileuszowym 25-lecia Inspektorii Piłskiej tego typu kapelanie istnieją jeszcze w: Otorowie i we Wschowie oraz kapelanie szpitalne w Wejherowie i Szczecinie. Por. *Towarzystwo Salezjańskie i Córkę Maryi Wspomożycieli. Elenko 2004–2005*, pod red. S. Marcza, Warszawa 2004.

²⁶ Szerzej na temat zaangażowania polskich salezjanów w pracę parafialną patrz J. Pietrzykowski, *Dlaczego salezjanie polscy prowadzą duszpasterstwo parafialne?*, „Seminare” 17 (2001), s. 487–504; tenże: *Salezjanie na Ziemiach Zachodnich i Północnych (1945–2000)*. *Służba Kościołom lokalnym a realizacja własnego posłannictwa*, „Roczniki Teologiczne”, t. XLVIII z. 4 (2001), s. 211–229; A. Świda, *Salezjańskie duszpasterstwo na ziemiach zachodnich i północnych 1945–1970*, w: *75 lat działalności salezjanów w Polsce*, *Księga Pamiątkowa*, pod red. R. Popowskiego, S. Wilka, M. Lewko, Łódź–Kraków 1974, s. 59–71.

w Aleksandrowie Kujawskim i Sławsku²⁷. Współbracia przynależący do Prowincji Północnej pracowali także w parafiach garnizonowych w Inowrocławiu i Jeleniej Górze²⁸.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych w celu lepszej organizacji pracy, dla dobra młodzieży i podniesienia jakości życia zakonnego oraz w związku z pojawieniem się po 1989 r. nowych możliwości realizacji pracy wśród młodych, podjęto inicjatywę wycofywania się salezjanów z małych parafialnych. W ramach tych założeń w minionym 25-leciu część parafii prowadzonych przez salezjanów została oddana pod zarząd diecezji.

W roku jubileuszowym 2004 salezjanie Inspektorii Północnej administrowali 32. parafie. W duszpasterstwie parafialnym na terenie Inspektorii św. Wojciecha w 2004 r. funkcjonowało ponad 60 różnych grup wspólnot i stowarzyszeń o charakterze formacyjnym, wychowawczym i animacyjnym. Wszędzie czyniono też starania, aby w parafiach realizować charyzmat salezjański. Przy parafiach na terenie Inspektorii św. Wojciecha funkcjonują aktualnie 24 oratoria, domy dla młodzieży, 4 świetlice socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży zaniedbanej²⁹.

Warto podkreślić, że odpowiadając na potrzeby Kościołów lokalnych, salezjanie zaangażowani w pracę duszpasterską w parafiach przynależeli do różnych struktur diecezjalnych. Pełnią funkcje dziekanów, spowiedników, ojców duchownych księży diecezjalnych i spowiedników w seminariach diecezjalnych.

Największa parafia w chwili powstania inspektorii znajdowała się w Pile. Salezjanie obejmowali tam swoją posługą duszpasterską 30 tys. wiernych. Parafia Świętej Rodziny zawsze zaliczała się do najbardziej dynamicznych pod względem inicjatyw duszpasterskich. W latach osiemdziesiątych prężnie działał tu Klub Inteligencji Katolickiej pod kierunkiem ks. Stanisława Styrny. Był w całym regionie ośrodkiem wolnej myśli, skupiającym regionalnych działaczy opozycji. KIK organizował cieszące się dużą popularnością Tygodnie Kultury Chrześcijańskiej. Dzięki tym inicjatywom kościół Świętej Rodziny stał się centrum kulturalnym w całym regionie. Po dzień dzisiejszy w tej parafii działa założona w latach osiemdziesiątych Odnova w Duchu Świętym, parafialny chór św. Cecylii z prawie 60-letnią tradycją, wspólnoty neokatechumenalne sięgające swoimi początkami końca lat siedemdziesiątych. Ponadto przy parafii funkcjonują inne grypy i stowarzyszenia charakterystyczne w posłudze salezjanów. W ciągu ostatnich 25 lat przy parafii działały także: Instytut Wyższej Kultury Religijnej przy KUL, Diecezjalne Kolegium Katechetyczne oraz salezjańskie liceum i gimnazjum

²⁷ Archiwum Salezjańskie Inspektorii Pilskiej (dalej: ASIP), t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuk, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*

²⁸ W 1983 r. Inspektoria pozbyła się tych parafii wojskowych. Obaj kapelani przeszli do diecezji.

²⁹ ASIP, T. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. Inspektor J. Worek, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004 r.*, mps, s. 1, 4–5.

(przeniesione do nowych budynków szkolnych w 2000 r.) oraz Salezjańska Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II, przeniesiona w 2003 r.

Położony w centrum Piły kościół parafialny spełniał rolę gospodarza uroczystości w skali całego miasta. Ze względu na lokalizację przy parafii inspektoratu w kościele Świętej Rodziny odbywało się także wiele uroczystości salezjańskich w skali inspektorii, a nawet i całej Polski³⁰.

W latach 1982–1987 salezjanie animowali parafię pw. NMP Wspomożenia Wiernych na osiedlu Górnym w Pile. Zgromadzenie podjęło trud budowy kościoła parafialnego. Zgodnie z umową, podjętą przy rozpoczęciu działalności parafii, została ona przekazana diecezji gorzowskiej w sierpniu 1988 r.³¹. Kolejną parafią animowaną przez salezjanów na terenie Piły jest wydzielona z części parafii Świętej Rodziny parafia św. Jana Bosko. Obecnie w stanie surowym wybudowany jest już kościół parafialny i plebania. Przy parafii wybudowany został także kompleks budynków szkół salezjańskich.

Kolejnymi dużymi ośrodkami duszpasterskimi na terenie Inspektorii św. Wojciecha są dwie parafie w Rumi: pw. Wspomożenia Wiernych oraz pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Salezjańska obecność w Rumi sięga korzeniami okresu przedwojennego. W 1937 r. przybył do Rumi salezjanin ks. Jan Kasprzyk i rozpoczął organizować tu życie zakładowe³².

Po wojnie przy kaplicy Wspomożycieli Wiernych funkcjonował Salezjański Dom Dziecka³³. Mimo usilnych starań nie dało się utrzymać tej placówki i w 1960 r. została zamknięta przez komunistyczne władze³⁴, dzieląc tym samym los innych salezjańskich placówek szkolno-wychowawczych³⁵. Przy Zakładzie Salezjańskim utworzono w 1957 r. parafię NMP Wspomożenia Wiernych. W latach 1982–1986 wybudowano tu duży dwupoziomowy kościół i dom zakonny. Parafia Wspomożycielki Wiernych jest bardzo prężnym ośrodkiem duszpasterskim i młodzieżowym. Funkcjonuje tu kilkadziesiąt grup parafialnych, wśród których można wymienić

³⁰ Por. D. Fechner, *Pół wieku pracy salezjanów w parafii św. Rodziny w Pile 1946–1996*, Piła 1996.

³¹ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 1992, ks. Inspektor S. Skopia, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile. Stan na dzień 21 kwietnia 1992 r. mps, s. 7.

³² Por. J. Kasprzyk, *Pierwsza placówka salezjańska na Pomorzu*, „Pokłosie Salezjańskie” 22 (1938) nr 1, s. 22–24; *Pierwsza placówka salezjańska na Kaszubach*, „Pokłosie Salezjańskie”, 23 (1939) nr 1, s. 24–26; *Z najmłodszej placówki salezjańskiej*, „Pokłosie Salezjańskie”, 22 (1938) nr 6, s. 178–180.

³³ Por. J. Niewęglowski, *Dom Dziecka w Rumi 1947–1960. Historia i wychowanie*, „Seminare” 14 (1998), s. 201–214.

³⁴ Por. J. Wąsowicz, *Zakład Salezjański w Rumi 1937–1960. Geneza powstania i dzieje*, „Studia Pelplińskie”, 34 (2003), s. 267–285.

³⁵ Por. W. Żurek, *Salezjańskie szkolnictwo ponadpodstawowe w Polsce 1900–1963. Rozwój i organizacja*, Lublin 1996, s. 371–424.; J. Wąsowicz, *Walka o serca młodych. Likwidacja kościelnych placówek wychowawczych w Polsce doby stalinizmu na przykładzie wybranych Zakładów Salezjańskich*, msp, s. 10 (w druku).

choćby sięgający tradycją do lat przedwojennych chór „Lira”³⁶, wspólnoty Rodziny Salezjańskiej: SWS, BWS, ADMA, prężnie działające oratorium z wieloma propozycjami dla dzieci i młodzieży. Parafia jest także organizatorem Ogólnopolskiego Festiwalu Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormiańskiego³⁷.

W 1945 r. salezjanie objęli w Rumi także parafię Podwyższenia Krzyża Świętego. Wytrwale prowadzona tu praca duszpasterska przyniosła wiele owoców, wśród których można by wymienić chociażby dużą liczbę powołań kapłańskich i zakonnych. Obecnie parafia w „starej Rumi” jest prężnym ośrodkiem duszpasterskim, wychodzącym z wieloma inicjatywami do ludzi młodych³⁸.

Na Wybrzeżu salezjanie prowadzą także parafię św. Jana Bosko w Gdańsku. 6 czerwca 1945 r. administrator apostolski ks. Andrzej Wronka przekazał pod zarząd Zgromadzeniu Salezjańskiemu poprotestancki kościół pw. św. Jerzego. Przez długie lata kościół ten, już pod wezwaniem Najświętszego Serca Pana Jezusa, był kościołem rektoralnym, w którym salezjanie sprawowali opiekę duszpasterską dla 10 tys. wiernych. Parafię św. Jana Bosko erygował dopiero arcybiskup Tadeusz Gocłowski. Liczy ona obecnie około 7,5 tys. wiernych. W Gdańsku dużym powodzeniem od lat cieszy się Liga Salezjańska w piłce nożnej, prowadzone jest oratorium, które w tej ubogiej dzielnicy Gdańska nabiera szczególnego wymiaru w realizacji charyzmatu salezjańskiego³⁹.

Innymi dużym terenem salezjańskiego posługiwania duszpasterskiego jest Szczecin z trzema ośrodkami parafialnymi. Najstarsza jest placówka na Gumieńcach. Salezjanie pracują tu od 1946 r.⁴⁰. W pierwszych latach istnienia prowincji św. Wojciecha salezjanie mieli oddać tę placówkę do diecezji w 1991 r.⁴¹. Ostatecznie pozostali jednak w parafii MB Różańcowej. Na rzecz diecezji wybudowano kościół parafii Przemienienia Pańskiego, wydzielonej z parafii gumienieckiej. W parafii salezjańskiej trwa budowa nowego kościoła i rozbudowa oratorium. Opieką duszpasterską objętych jest 14,5 tys. wiernych⁴².

³⁶ Por. *Chór Lira – 60 lat*, Kroniki Rumskie rok 1997/1998, pod red. P. Skurzyńskiego, Rumia 2000, s. 41–42.

³⁷ Por. M. Szczepankiewicz, *Festiwal w Rumi wyrazem troski o właściwy kształt muzyki w Kościele*, „Seminare”, 11 (1995), s. 359–369; B. Kujoth, *Festiwal Muzyki Religijnej w Rumi 1989–1999*, Gdańsk 2000 (mps).

³⁸ Por. *Daj mi dusze, resztę zabierz. Salezjanie w Rumi 1937–1997*, J. Zdolski (red.), Rumia 1997, s. 139–167.

³⁹ Por. *Gdańsk – Orunia Parafia pw. św. Jana Bosko (Księża Salezjanie)*, w: *Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej 2001*, Gdańsk 2001, s. 160–161; Relacja ks. Dariusza Presnala z 10 XI 2004 r., w posiadaniu autora.

⁴⁰ Por. W. Dylewski, *Parafia pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej w Szczecinie Gumieńcach w latach 1946–1972*, Lublin 1996 (mps).

⁴¹ ASIP, t. Kapituła Inspektorialna 1986, ks. H. Jacenciuk, *Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha z siedzibą w Pile stan na dzień 31 marca 1986 r.*, mps, s. 16.

⁴² Por. J. Wąsowicz, *Salezjanie na Gumieńcach*, Szczecin 2003, s. 9.

Kolejną szczecińską placówką duszpasterską pod opieką salezjanów jest parafia pw. Michała Archaniola w dzielnicy Wielgowo. Salezjanie pracują tu od 1947 r. W ostatnich latach w Wielgowie wybudowano i wykończono nową plebanię. Trwa adaptacja starej plebanii na pomieszczenia oratoryjne⁴³.

W 1986 r. salezjanie zdecydowali się na objęcie duszpasterstwa w parafii św. Jana Bosko na osiedlu Kaliny w Szczecinie wraz z zadaniem budowy kościoła. Teren parafii objął dwa osiedla z liczbą 20 tys. wiernych. Mimo pięknie rozwiniętej pracy duszpasterskiej i młodzieżowej, perspektywy ukończenia budowy świątyni parafialnej są jeszcze odległe. Tymczasem zorganizowano tu jedno z najprężniejszych oratoriów dla młodzieży⁴⁴. Dużym powodzeniem w całym Szczecinie cieszy się piłkarska Liga Salezjańska, ok. 850 młodych zrzeszonych jest w SALOS-ie⁴⁵.

Prężnym ośrodkiem duszpasterskim jest parafia w Dębnie Lubuskim oraz skupione w pobliżu parafie w Sarbinowie, Boleszowicach, Różańsku i Nowogródku Pomorskim. W Dębnie salezjanie pracują w parafii św. św. Apostołów Piotra i Pawła od 1946 r. Obecnie liczy ona około 10 tys. wiernych. W ostatnich latach salezjanie prowadzą tu Ognisko Wychowawcze „Nasz Dom”⁴⁶.

Na Ziemiach Odzyskanych salezjanie z Inspektorii św. Wojciecha prowadzą jeszcze duszpasterstwo parafialne w Baniach i w Swobnicy oraz w Kaławie, Lubrzy i Szcząncu⁴⁷.

Kolejną dużą parafią prowadzoną przez salezjanów jest parafia św. Faustyny Kowalskiej w Koninie, której początki sięgają grudnia 1993 r. Dekret erygujący nową parafię został podpisany 28 grudnia w Kurii Diecezjalnej we Włocławku przez biskupa Bronisława Dembowskiego. Parafia bł. Faustyny Kowalskiej liczyła wówczas 4107 wiernych. Przez dziesięć lat swojej historii z roku na rok powiększała liczbę wiernych. Było to związane z rozwojem osiedla Chorzeń i budownictwa domków jednorodzinnych. W 1996 r. liczyła już 6000 parafian, w 2001 r. około 8700 wiernych. Obecnie trwa budowa parafialnej świątyni, a przy tymczasowej plebanii funkcjonuje oratorium dla dzieci i młodzieży⁴⁸.

Blisko Konina położone są Kawnice. 15 czerwca 1981 r. dekretem Biskupa Włocławskiego salezjanie przejęli tu zarząd parafii i sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia. W czerwcu 1982 r. erygowano w tej placówce wspólnotę zakonną. Kawnice są rozwijającym się ośrodkiem kultu maryjnego. Zatrzymuje się tu coraz

⁴³ Por. *Szczecin-Wielgowo Parafia pw. św. Michała Archaniola*, w: *Schematyzm Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Szczecin 2002, s. 348–349.

⁴⁴ Tamże: *Szczecin parafia pw. św. Jana Bosko*, s. 366–367.

⁴⁵ Relacja Henryka Laskowskiego z 15 XI 2004 r.

⁴⁶ Relacja ks. Witolda Drzyzgiewicza z 14 XI 2004 r. w posiadaniu autora.

⁴⁷ Por. J. Pietrzykowski, *Obecność salezjanów inspektorii św. Stanisława Kostki na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945–1952*, Kutno 1990 s. 54–84; *Jubileusz 50-lecia parafii pw. św. Anny Szcząncu*, pod red. M. Nowackiego, Szanec – Świebodzin 2001, s. 36.

⁴⁸ Por. J. Wąsowicz, *Dziesięć lat pracy salezjanów w Koninie 1994–2004*, Konin 2004; *Konin. Parafia św. Faustyny*, w: *Diecezja włocławska*, opr. W. Frątczak, W. Kujawski, A. Poniński, K. Rurka, L. Urbański, Włocławek 2001, s. 347–349.

więcej pielgrzymek zdążających do Lichenia. Obecnie jest to jedyne sanktuarium maryjne animowane przez salezjanów w naszej inspektorii⁴⁹. W tym samym rejonie salezianie prowadzą dwie małe parafie w Łądzie i Kowalewie.

Przez długie lata salezianie pracowali także w parafii w Skrzatuszu przy sanktuarium MB Bolesnej. W 1988 r. cała diecezja koszalińsko-kołobrzeska wraz z Inspektorią Pileką przeżywała uroczystość koronacji skrzatuskiej figurki MB Bolesnej. Aktu koronacji dokonał 18 września 1988 r. Prymas Polski kard. Józef Glemp. W uroczystościach tych wzięło udział 30 biskupów, setki księży oraz ok. 100 tys. wiernych⁵⁰. W pierwszych latach istnienia Inspektorii św. Wojciecha pojawiła się koncepcja wybudowania w Skrzatuszu domu nowicjackiego⁵¹. Nigdy jednak nie została zrealizowana. W 2001 r. sanktuarium i parafia zostały przejęte pod zarząd diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej.

W kwietniu 1990 r. została erygowana parafia św. Marka w Bydgoszczy na osiedlu Fordon. Jest to jeden z większych ośrodków duszpasterskich prowadzonych przez salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha. Parafia liczy ponad 11 tys. wiernych. Po wybudowaniu kościoła i plebanii trwa ich wykończanie. Przy parafii funkcjonuje prężne duszpasterstwo młodzieżowe⁵².

Parafia NMP Wspomożenia w Aleksandrowie Kujawskim erygowana została w 1981 r. Wcześniej, po zamknięciu przez władze komunistyczne szkoły salezjańskiej w 1952 r., salezianie w szkolnej kaplicy pozostawionej w rękach Zgromadzenia prowadzili Samodzielny Ośrodek Duszpasterski (1973). Od połowy lat osiemdziesiątych do dziś trwa budowa parafialnego kościoła. W budynku parafialnym aktualnie mieści się także Salezjański Ośrodek Powołaniowy, internat dla chłopców oraz oratorium młodzieżowe⁵³.

W rejonie Słupska salezianie prowadzą pracę duszpasterską w trzech parafiach. Największa jest parafia Świętej Rodziny w Słupsku obsługuje ponad 7 tys. wier-

⁴⁹ Por. W. Michalski, *Dzieje parafii Kawnice*, Włocławek 1987 (mps); *Miejsca święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, Kraków 1998, s. 128–129; *Kawnice. Parafia Matki Bożej Pocieszenia*, w: *Diecezja włocławska...*, opr. W. Frątczak, W. Kujawski, A. Poniński, K. Rurka, L. Urbański, Włocławek 2001, s. 221–223; W. Niżyński, *Sanktuaria maryjne w Polsce. Kawnice*, „Zorza” nr 1 (1987), s. 24. *Na pielgrzymim szlaku. Miejsca kultu religijnego w Wielkopolsce*, Poznań 1999, s. 35–37; R. Ukleja, *Kawnice. Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia*, Piła 1997; M. Wrzeszcz, *Kawnice w: Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol.1253.

⁵⁰ J. Nowiński, *Dzieje i kult cudownej figury Najświętszej Maryi Panny Bolesnej w Skrzatuszu w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej (w 10 rocznicę koronacji)*, „Seminare” 15 (1999), s. 389–397.

⁵¹ Relacja ks. Henryka Jaceńciuka z 15 IX 2004 r (w posiadaniu autora).

⁵² Por. *Bydgoszcz par. pw. św. Marka. Rys historyczny*, w: *Jubileuszowy Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej 2000*, pod red. A. Jasińskiego, Gnieźno 2000, s. 273–274.; por. S. Kąkol, *Parafia pw. św. Marka w Fordonie*, w: *Kalendarz Bydgoski na rok 1999*, R. 32, s. 181–187.

⁵³ Aleksandrów Kujawski. *Parafia Najśw. Maryi Panny Wspomożenia Wiernych*, w: *Diecezja włocławska...*, s. 126–127; J. Wąsowicz, *Salezianie w Aleksandrowie Kujawskim 80 lat pracy wychowawczej i duszpasterskiej*, „Kronika Inspektorii św. Wojciecha” nr 5/99, s. 112–115; cz. II, nr XI/99, s. 314–31.

nych⁵⁴. Salezjanie pracują tu od 1949 r.⁵⁵. W 1988 r. rozpoczęto w Słupsku budowę plebanii i kościoła. Prace nad jego wykończeniem wciąż trwają. Parafia Świętej Rodziny od lat prowadzi prężny ośrodek duszpasterstwa młodzieży. W karty historii Kościoła lokalnego wpisała się własną grupą pielgrzymkową w diecezjalnej Pięszej Pielgrzymce na Jasną Górę, prężnie niegdyś działającym duszpasterstwem akademickim⁵⁶, odnoszącą wiele sportowych sukcesów organizacją SALOS, działającym oratorium, regularnie wydawaną gazetą parafialną. W okolicy Słupska salezjanie prowadzą duszpasterstwo parafialne w Kobylnicy i Główniczach⁵⁷.

Na terenie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej salezjanie prowadzą jeszcze parafię pw. Świętej Trójcy w Czaplinku, której administrację objęli już w 1945 r. W samym mieście na terenie parafii znajdują się dwa zabytkowe kościoły. Czaplinek zawsze należał do prężnych ośrodków pracy z młodzieżą. Obecnie funkcjonuje tu oratorium, regularnie jest wydawany miesięcznik parafialny „Ave”.

W granicach obecnej diecezji pelplińskiej pozostały dwie parafie: pw. Wniebowzięcia NMP w Debrznie i pw. Matki Bożej Szkaplerznej w Wierchowcie Człuchowskim. Początki salezjańskiej pracy na tych terenach datują się w 1952 r. Dom zakonny w Debrznie został erygowany w 1977 r. W latach osiemdziesiątych wybudowano tu nową plebanię z częścią przeznaczoną na oratorium.

W tym miejscu warto wspomnieć, że salezjanie z Inspektorii św. Wojciecha zaangażowani byli w minionym 25-leciu w pracę duszpasterską na parafiach i wśród Polonii w Niemczech i Szwecji.

Od 1988 r. salezjanie z Prowincji Pilskiej pracują w Szwecji, gdzie prowadzą duszpasterstwo w Polskiej Misji Katolickiej w Sztokholmie. Wspólnotę zakonną pw. św. Jana Bosko erygowano tam 27 stycznia 1992 r. W 1993 r. ks. Zdzisław Lepper objął funkcję duszpasterza polskiej młodzieży katolickiej w organizacji Sveriges Unga Katoliker. Aktualnie salezjanie prowadzą w stolicy Szwecji integracyjno-wychowawcze duszpasterstwo młodzieżowe w Oratorium „Quo vadis” dla młodzieży różnych narodowości. Opieką duszpasterską obejmują różne związki młodzieżowe. Są to m.in.: Polscy Młodzi Katolicy w Szwecji (PUKiS), Polski Związek Młodzieży Katolickiej w Sztokholmie EMMAUS, Niezależny Hufiec Harcerstwa Polskiego „Leśna Szkoła” – Kaszuby, Szwedzcy Młodzi Katolicy Sveriges Unga Katoliker (SUK)⁵⁸. Ksiądz dyrektor Mariusz Chamarczuk od 2002 r. jest Diecezjalnym Dusz-

⁵⁴ *Słupsk Parafia pw. Świętej Rodziny*, w: *Schematyzm Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej 2004. Stan na dzień 2 lutego 2004*, Koszalin 2004, s. 207–208.

⁵⁵ Por. K. Nestoruk, *Salezjańska Parafia Świętej Rodziny i św. Judy Tadeusza w latach 1949–1977*, (mps), Lublin 1999.

⁵⁶ Por. M. Babicz, *Ośrodek Duszpasterstwa Akademickiego „Płomień” przy parafii Świętej Rodziny i św. Judy Tadeusza w Słupsku w latach 1974–1987*, „Seminare” 20 (2004), s. 517–534.

⁵⁷ N temat parafii salezjańskiej w Kobylnicy na UAM w Poznaniu powstała praca magisterska: E. Widzowski, *Parafia katolicka Najświętszego Serca Pana Jezusa w Kobylnicy do roku 2000*, Poznań 2002.

⁵⁸ Por. M. Chamarczuk, *Duszpasterstwo polonijne w Szwecji a podtrzymanie kultury polskiej i integrowanie Polonii*, „Seminare” 18 (2002), s. 406–411.

pasterzem Młodzieży Katolickiej (Stiftungsdomspräst). Jednocześnie od 2004 r. jest sędzią Trybunału Biskupiego⁵⁹.

Tradycja posługi duszpasterskiej salezjanów z Inspektorii św. Wojciecha w Niemczech sięga do okresu pełnienia funkcji przełożonego przez ks. Henryka Jacenciuka. Obecnie w parafiach niemieckich posługuje 14. współbraci w parafiach diecezji Regensburg⁶⁰. Należą do domu salezjańskiego w Ensdorf. Do 2004 r. salezianie z Inspektorii Pilskiej pracowali także wśród Polaków przebywających w Berlinie Wschodnim. Posługa ta również sięga początków istnienia inspektorii pilskiej, kiedy to Polakom pracującym na terenie Niemieckiej Republiki Demokratycznej najpierw w Lipsku, później w Berlinie duszpasterzował ks. Jan Styra⁶¹.

2. Domy formacyjne

W momencie podziału inspektorii polskich życzeniem przełożonych generalnych było to, aby w każdej nowej prowincji znalazł się przynajmniej jeden dom formacyjny, przy czym formację zakonną kleryków nadal miano prowadzić wspólnie, tzn. Inspektoria Warszawska z Pilską oraz Inspektoria Krakowska z Wrocławską⁶². Z czasem jednak, wobec dalszego rozwoju poszczególnych prowincji, postanowienia z 1980 r. trzeba było zweryfikować.

W latach 1980–1983 nowicjusze Inspektorii św. Wojciecha pierwszy etap swojej formacji zakonnej odbywali w Czerwińsku. Jednak wkrótce okazało się, że po podziale w obu inspektoriami: warszawskiej i pilskiej, znacznie zwiększyła się liczba kandydatów do Zgromadzenia. Trzeba było więc szukać konkretnych rozwiązań do sprawnego prowadzenia formacji początkowej, ponieważ zbyt duża liczba nowicjuszków utrudniała właściwą realizację⁶³.

W 1983 r. staraniem inspektora ks. Henryka Jacenciuka utworzono dla Pilskiej Prowincji nowicjat w Swobnicy. Arcybiskup Kazimierz Majdański pismem z 23 stycznia 1983 r. zgodził się na otwarcie domu nowicjackiego w pomieszczeniach tamtejszej plebanii, wobec czego ks. generał Idzi Vigano dekretem z 18 lutego 1983 r. erygował w Swobnicy nowicjat i utworzył tu dom zakonny pw. św. Kazimierza. Mimo że lokalizacja nowicjatu w Swobnicy miała być tymczasowa, w praktyce okazała się trwała⁶⁴.

⁵⁹ Relacja ks. Mariusza Chamarczuka z 12 XI 2004 r., w zbiorach autora.

⁶⁰ ASIP, t. Ankieta dla współbraci pracujących w Niemczech 2004.

⁶¹ Relacja ks. Henryka Jacenciuka z 15 XI 2004 r., w zbiorach autora; Geneza salezjańskiej pracy wśród Polaków w Berlinie Wschodnim sięga 1967 r. Por. J. Pietrzykowski, *Działalność polskich salezjanów wśród emigracji*, „Collectanea Theologica” 68 (1998) nr 3, s. 156.

⁶² Por. H. Jacenciuk, *Dzieło ks. Bosko trwa*, w: *20 lat Nowicjatu Towarzystwa salezjańskiego w Swobnicy*, B. Leciej (red.), Piła 2003, s. 13.

⁶³ Por. H. Jacenciuk, dz.cyt., s. 13–14.

⁶⁴ Por. Z. Kapłon, *Miejsca formacji nowicjackiej polskich kandydatów do Zgromadzenia Salezjańskiego*, w: *20 lat Nowicjatu Towarzystwa Salezjańskiego...*, s. 36–43.

Wraz z powstaniem domu formacyjnego w Swobnicy wiele się zmieniło. Na potrzeby nowicjatu zaadaptowano i przebudowano do celów mieszkalnych pomieszczenia dawnej stodoły oraz nowej i starej plebanii parafialnej. Utworzono też nowicjacką bibliotekę⁶⁵.

W ciągu 21 lat funkcjonowania nowicjatu dla północnej Inspektorii Salezjańskiej św. Wojciecha, przez dom formacyjny w Swobnicy przeszło ponad 500 nowicjuszy⁶⁶. Magistrem nowicjatu w latach 1983–2004 był ks. Bolesław Leciej, a od 2004 r. jest nim ks. Zenon Hnatzak. W formację duchową i intelektualną nowicjuszy we Swobnicy zaangażowanych było wielu współbraci, którzy dojeżdżali tu z wykładami, rekolekcjami, prowadzeniem dni skupienia⁶⁷.

Do niedawna w Inspektorii św. Wojciecha funkcjonował tzw. scholastykat w Rumi. Był to dom formacyjny, w którym klerycy po nowicjacie uzupełniali wykształcenie w zakresie szkoły średniej, by móc następnie kontynuować formację w seminarium. W latach 1980–1986 scholastycy uzupełniali wykształcenie w różnych miejscach, korzystając często z gościnności w tym zakresie Inspektorii Warszawskiej. W 1986 r. utworzono scholastykat w Rumi przy parafii NMP Wspomożenia Wiernych. Ksiądz generał Idzi Vigano erygował ten dom formacyjny dekretem z 10 lipca 1987 r., a jego patronem ustanowił św. Wojciecha. Klerykom stworzono odpowiednie warunki do nauki, przez zatrudnienie nauczycieli poszczególnych przedmiotów. Młodzi współbracia poszczególne egzaminy składali w systemie eksternistycznym w III Liceum Ogólnokształcącym w Gdańsku. Tam też przystępowali do egzaminu dojrzałości. Obecnie zrezygnowano z praktyki przyjmowania do Zgromadzenia kandydatów na kapłanów bez średniego wykształcenia.

Na terenie nowo utworzonej Prowincji św. Wojciecha znalazło się Wyższe Seminarium Duchowne w Łądzie. W 2002 r. Seminarium obchodziło 50-lecie swojej działalności. W związku z jubileuszem opracowana została *Księga jubileuszowa*⁶⁸, w której przedstawiono historię tego domu formacyjnego. Dlatego w niniejszym artykule zwrócimy uwagę tylko na najważniejsze aspekty związane z historią Łądu w minionym 25-leciu Inspektorii św. Wojciecha w Pile.

W chwili podziału inspektorii WSD TS w Łądzie przeznaczone zostało dla obu inspektorii północnych w zakresie studiów teologicznych. W nowym roku seminaryjnym 1980/81 kleryków z filozofii przeniesiono do seminarium w Kutnie

⁶⁵ Por. także, W. Psionka, *Najważniejsze wydarzenia w dwudziestoletniej historii salezjańskiego nowicjatu w Swobnicy*, s. 71–102.

⁶⁶ Por. także, M. Afek, *Zestawienie neoprofesów Inspektorii Pilskiej w latach 1980–2002*, s. 55–62.

⁶⁷ Por. M. Mejer, *Personel Nowicjatu TS w Swobnicy w latach 1983–2003*, w: B. Leciej (red.), dz.cyt., s. 48–49.

⁶⁸ *50 lat Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą. Księga Jubileuszowa*, red. M. Chmielewski, Łądk 2002, ss. 356 (dalej cyt. *Księga Jubileuszowa*).

Woźniakowie, znajdującym się na terenie Inspektorii św. Stanisława Kostki⁶⁹. W 1996 r. staraniem ks. inspektora Z. Malinowskiego kleryków z Prowincji Warszawskiej na studia teologiczne przeniesiono do Łodzi. Klerycy z Piły studiujący w Łodzi filozofię zostali natomiast przeniesieni do Łądu⁷⁰. W ten sposób Łąd stał się ponownie pełnym studentatem seminaryjnym z kursami filozoficznymi i teologicznymi. Od 1996 r., poza jednostkowymi przypadkami, studiują w nim tylko współbracia z Inspektorii św. Wojciecha.

W latach 1980–2004 wyświęcono w Łądzie dla Prowincji Piłskiej i Warszawskiej ponad 340 współbraci. Kilkudziesięciu salezjanów, którzy przechodzili w Łądzie formację duchową i intelektualną do kapłaństwa, realizuje swoje powołanie na misjach. Pracują w wielu zakątkach świata, odpowiadają w ten sposób na potrzeby Kościoła. W wydatnej mierze, poprzez liczne zaangażowanie i ciężką pracę, przyczynili się do powstania nowych okręgów administracyjnych Zgromadzenia: Okręgu Zambia pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych oraz Okręgu Wschodniego pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z siedzibą w Moskwie dla placówek salezjańskich w byłych krajach ZSRR⁷¹.

Seminarium w Łądzie jako ośrodek naukowy systematycznie podnosiło swoją rangę. Działo się to przede wszystkim poprzez podnoszenie kwalifikacji kadry wykładowców⁷², ale również przez różne inicjatywy na polu naukowym. Na trwałe w kalendarium roku seminaryjnego wpisały się *Łądzkie Sympozja Liturgiczne*, organizowane systematycznie od 1986 r. przez ks. prof. dra hab. Adama Duraka. Sympozja te mają wymiar interdyscyplinarny i zawsze odbijają się szerokim echem w środowisku teologów⁷³. Ponadto na przestrzeni minionych lat w Łądzie odbywały się także sympozja historyczne, katechetyczne, pedagogiczne⁷⁴.

Formacji intelektualnej sprzyja w Łądzie profesjonalnie urządzona biblioteka. Jej właściwym twórcą i długoletnim kierownikiem jest ks. Władysław Gro-

⁶⁹ Por. J. Pietrzykowski, *Zarys dziejów WSD TS w Łądzie (1952–2002)*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 81.

⁷⁰ Por. J. Pietrzykowski, *Początki i dzieje Wyższego Seminarium Duchownego w Łądzie*, „Seminare” 14 (1998), s. 81.

⁷¹ Por. J. Wąsowicz, *Absolwenci WSD TS w Łądzie jako duszpasterze i wychowawcy młodzieży*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 263–274.

⁷² Por. *Dorobek naukowy i artystyczny wykładowców, wykładowców*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 105–169.

⁷³ Świadczą o tym sprawozdania publikowane w wielu periodykach. Rokrocznie referaty wygłoszone na sympozjum publikowane są w „Seminare”. Ponadto ukazały się dwa tomy materiałów z Łądzkich Sympozjów Liturgicznych: *Łądzkie Sympozja Liturgiczne. Rys historyczny i materiały z Sympozjów Liturgicznych organizowanych w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą w latach 1986–1994*, A. Durak (red.), Kraków 1997; A. Durak, *Łądzkie Sympozja Liturgiczne. Rys historyczny i materiały z Sympozjów Liturgicznych organizowanych w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie n. Wartą w latach 1995–1999*, Kraków 2000.

⁷⁴ Por. A. Durak, *Łądzkie sesje i sympozja naukowe*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 187–190.

chal. Od 1994 r. przystąpiono do jej komputeryzacji. Współcześnie łądzka biblioteka w swoich zbiorach gromadzi 104 tys. woluminów książek, 2200 tytułów czasopism, posiada też zbiory audiowizualne. Cenny jest zbiór starodruków⁷⁵. Z biblioteki seminaryjnej korzystają nie tylko klerycy, ale również wiele osób świeckich z całego regionu⁷⁶.

Innym ważnym zbiorem znajdującym się w WSD w Łądzie są *Acta Hlondiana*. Jest on bezcenny w badaniach dotyczących życia i działalności salezjanina, kardynała Augusta Hlonda. Zbiór ten jest efektem wieloletniej pracy ks. prof. Stanisława Kosińskiego⁷⁷. Na przełomie 1993 i 1994 r. w Łądzie zorganizowano Ośrodek Badań nad Życiem i Działalnością kard. Augusta Hlonda⁷⁸. Główną bazę źródłową ośrodka stanowi spuścizna po ks. Stanisławie Kosińskim. W 2004 r. rozpoczęto jej systematyczne porządkowanie przez pracowników Archiwum Inspektorialnego⁷⁹.

Seminarium w Łądzie w minionym 25-leciu Inspektorii odegrało ważną rolę nie tylko w zakresie formacji duchowej i intelektualnej współbraci, ale również w animacji wielu podejmowanych w prowincji przedsięwzięć. Niektóre z nich swoim oddziaływaniem obejmują całą salezjańską Polskę, jak chociażby utworzony w 1992 r. Międzyinspektorialny Ośrodek Duchowości. W Łądzie odbyły się też prawie wszystkie dotychczasowe kapituły inspektorialne Prowincji Pilskiej. Regularnie odbywają się tu rekolekcje dla współbraci, zjazdy księży kwinkwennistów, zjazdy dyrektorów i proboszczów, posiedzenia różnych komisji inspektorialnych. Seminarium jest także ośrodkiem animującym pracę powołaniową wśród młodzieży przez dni skupienia dla chłopców i inne zjazdy młodzieżowe.

Należy podkreślić także kulturotwórczy wpływ WSD TS w Łądzie na tę część Wielkopolski, w której jest ono położone. Łądzkie Seminarium stało się w regionie bardzo aktywnym ośrodkiem naukowym, kulturotwórczym, miejscem wychowania dzieci i młodzieży⁸⁰.

Wśród seminaryjnej działalności na tym polu zauważyć trzeba organizację przedstawień *Misterium Męki Pańskiej*. Od 1979 r. Misterium wystawiane jest

⁷⁵ Szerzej na ten temat w: M. Babicz, *Stare druki Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą*, w: *Ziemia Śłupecka naszą Małą Ojczyzną*, pod red. J. Wąsowicza, Słupca 2002, s. 55–62.; tenże: *Stare druki Biblioteki WSD TS w Łądzie nad Wartą*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 80 (2003), s. 17–28.

⁷⁶ Por. M. Babicz, „Biblioteka”, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 171–181.

⁷⁷ Więcej o ks. Kosińskim w przedostatnim rozdziale niniejszego opracowania.

⁷⁸ Por. M. Babicz, „Biblioteka”, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 181–182.

⁷⁹ Por. J. Wąsowicz, *Troska o dziedzictwo historyczne w Inspektorii św. Wojciecha w Pile*, mps, ss. 3. (komunikat wygłoszony na sympozjum: „Salesian History in Middle and Western Europe. Salesian History on Politically Difficult Times”, które odbyło się w Groot – Bijgaarden (Belgia) 30 października – 1 listopada 2004 r. Komunikat złożony został do druku).

⁸⁰ Por. M.T. Chmielewski, *Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie w krajobrazie kultury Ziemi Śłupeckiej (1952–2002)*, w: *Ziemia Śłupecka naszą Małą Ojczyzną*, pod red. J. Wąsowicza, Słupca 2002, s. 33–53.

regularnie w okresie Wielkiego Postu. W latach 1979–2004 w przedstawieniach łódzkich uczestniczyło ponad 40 tys. pielgrzymów⁸¹. Innym ważnym przejawem kulturotwórczym i wychowawczym środowiska seminaryjnego jest działalność Kleryckiego Koła Przewodników po zespole klasztornym w Łądzie. Pocysterski klasztor, w którym mieści się seminarium salezjańskie, jest corocznie odwiedzane przez kilka tysięcy pielgrzymów⁸².

W kontekście odpowiedzi środowiska seminarium łódzkiego na zapotrzebowania lokalne warto wspomnieć także o istniejącym w latach 1981–2000 przy WSD TS Ośrodku Szkolenia Organistów. Został on utworzony w wyniku porozumienia władz seminaryjnych z biskupem wrocławskim Janem Zarębą. Ośrodek wykształcił wielu organistów pełniących dzisiaj służbę w kościołach parafialnych⁸³. Dla miejscowych dzieci i młodzieży zorganizowano przy Seminarium Oratorium im. Poznańskiej Piątki⁸⁴.

Wszystkie inicjatywy, które w minionym 25-leciu pojawiły się w związku z działalnością WSD w Łądzie, zostały zrealizowane dzięki wytrwałej pracy wielu współpracowników. Ze względu na charakter niniejszego opracowania trudno byłoby je wszystkie wymienić⁸⁵. W tym miejscu przypomnieć warto jednak księży dyrektorów domu formacyjnego w Łądzie z ostatniego 25-lecia, którzy jednocześnie pełnili funkcję rektora Seminarium: ks. Władysław Kołyszko (1979–1985), ks. Stanisław Skopiak (1985–1986), ks. Stanisław Jankowski (1986–1995), ks. Zbigniew Łepko (1995–2001), ks. Marek Chmielewski (2001–2004), ks. Zenon Klawikowski (od 2004 r.).

3. Ruchy młodzieżowe

Realizacja posłannictwa salezjańskiego – praca wychowawcza wśród młodzieży dokonywała się w Inspektorii Pilskiej m.in. w rozmaitych ruchach, stowarzyszeniach i organizacjach młodzieżowych. W ciągu 25 lat istnienia Inspektorii św. Wojciecha w Pile pojawiało się wiele tego typu propozycji dla młodzieży. W niniejszym opracowaniu zajmiemy się tylko tymi, które funkcjonowały najdłu-

⁸¹ Por. J. Wąsowicz, *Misterium Męki Pańskiej w Łądzie n. Wartą*, „Kronika Wielkopolski”, nr 2 (102) 2002, s. 62–75.

⁸² Por. J. Brakowski, *Kleryckie Koło Przewodników po zespole klasztornym w Łądzie*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 251–258.

⁸³ Por. K. Niegowski, *Działalność łódzkiego Ośrodka Szkolenia Organistów*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 203–206.

⁸⁴ Por. A. Popławski, *Działalność oratoryjna przy WSD TS w Łądzie*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 222–226.

⁸⁵ Szczegółowo personel dydaktyczny i wychowawczy WSD TS w Łądzie oraz zaangażowanie kleryków zostało omówione w: *Personel wychowawczy, dydaktyczny i administracyjny*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 37–68; tamże: *Zaangażowanie duszpasterskie wspólnoty seminaryjnej*, J. Wąsowicz (red.), s. 203–260.

żej i nadal stanowią konkretną propozycję wychowawczą skierowaną ku ludziom młodym.

Jedną z priorytetowych dla salezjanów wspólnot młodzieżowych jest Liturgiczna Służba Ołtarza (LSO). Grupy ministranckie są nie tylko w parafiach, ale także i w szkołach oraz ośrodkach wychowawczych prowadzonych przez salezjanów. W skali inspektorii do animacji tej grupy powoływany jest delegat, który wchodzi w skład inspektorialnej Komisji ds. duszpasterstwa młodzieżowego. Od 1993 r. na początku maja w Słupcy – Łądzie – Kawnicach organizowane jest Ministranckie Święto Dominika Savio. Jest to corocznie główna uroczystość inspektorialna dla młodzieży. W ministranckim święcie uczestniczy od 600 do 800 chłopców ze wszystkich wspólnot z terenów Prowincji Pilskiej⁸⁶. W ciągu roku dla ministrantów organizowane są w łódzkim Seminarium spotkania powołaniowe⁸⁷.

Kolejną wspólnotą młodzieżową, która wpisała się w historię inspektorii pilskiej jest Ruch Światło–Życie, popularnie zwany *oazą*. Funkcjonował on na terenie prowincji św. Wojciecha od początku jej istnienia. Uczestnicy pierwszych salezjańskich oaz mieli możliwość kontaktu z założycielem ruchu ks. Franciszkiem Blachnickim. Wieloletnim moderatorem Ruchu Światło–Życie i prekursorem oazy na gruncie salezjańskim był ks. Kazimierz Lewandowski. Ważnym miejscem animacji ruchu w skali inspektorii było seminarium w Łądzie. Klerycy salezjańscy zawsze stanowili znaczną część kadry w czasie wakacyjnych rekolekcji⁸⁸.

W latach 1979–2004 formację Ruchu Światło–Życie w Inspektorii św. Wojciecha przeszło tysiące młodych ludzi⁸⁹. Ich zaangażowanie w działalność oazową pozwoliło na to, aby z misją ewangelizacji otworzyć się nie tylko na młodych z środowiska salezjańskiego. Jedną z najważniejszych tego typu inicjatyw, jakie pojawiły się w historii salezjańskich oaz w Inspektorii św. Wojciecha, był *Sejmik Młodzieżowy* organizowany wielokrotnie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przy sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Skrzatuszu. Poszczególne wspólnoty parafialne Ruchu Światło–Życie prowadziły też rekolekcje ewangelizacyjne w swoich środowiskach, dni młodych, organizowały koncerty, spotkania modlitewne, wydawały gazetki. Ten rodzaj posługiwania młodych oazowiczów w swoich parafiach trwa po dziś dzień⁹⁰.

⁸⁶ Por. A. Kucharski, *Ministranckie Święto Dominika Savio*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 211–213.

⁸⁷ Por. J. Pizoń, *Koło Powołaniowe i Weekendy z ks. Bosko*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 208–211.

⁸⁸ Zob. K. Pozorski, *Ruch Światło–Życie w Łądzie (1978–2002)*, w: *Księga Jubileuszowa*, s. 246–247.

⁸⁹ ASIP, t. Ruch „Światło–Życie”: ks. J. Kowalkowski SDB, Podsumowanie rekolekcji oazowych ’98. Inspektoria św. Wojciecha w Pile. Przykładowo w samym tylko 1998 r. w letnich rekolekcjach oazowych wzięło udział 400 uczestników i 59 animatorów.

⁹⁰ ASIP, t. Ruch „Światło–Życie”. Materiały różne.

Przez długi okres oazy były jedyną możliwą propozycją wspólnoty formacyjnej młodych ludzi⁹¹. Stąd też w latach osiemdziesiątych liczebność młodzieży w poszczególnych grupach przy parafiach była duża. Ta sytuacja zmieniła się nieco po 1989 r. Pojawiły się nowe ruchy i wspólnoty młodzieżowe w Kościele, także na gruncie salezjańskim. Popularność „oazy” wśród młodzieży nieco spadła, ale ruch ten nadal sprawnie funkcjonuje, wykazując się wieloma inicjatywami na polu ewangelizacji ludzi młodych⁹².

Kolejnym młodzieżowym ruchem prężnie rozwijającym się w ramach młodzieżowych propozycji Inspektorii św. Wojciecha jest harcerstwo. Salezjańskie drużyny zorganizowane są jako Ruch Programowo-Metodyczny „Dęby”, funkcjonujący w ramach Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR). Praca salezjanów w drużynach harcerskich ma swoje korzenie przedwojenne. Dopóki harcerstwa nie zlikwidowali komuniści, drużyny prowadziły działalność także w Zakładach Salezjańskich w pierwszych latach powojennych⁹³.

Harcerstwo według wzorców przedwojennych w kręgach salezjańskich zaczęło się odradzać w drugiej połowie lat osiemdziesiątych XX w. W 1987 r. w ramach konspiracyjnego Ruchu Harcerskiego⁹⁴ zorganizowano pierwszy po latach salezjański obóz harcerski. Jego komendantem był Zbigniew Formella, natomiast kapelanem ks. Tadeusz Balicki. Związek salezjańskich drużyn „Dęby” z siedzibą w Łądzie został formalnie powołany do życia 2 października 1987 r. przez komendanta Ruchu Harcerskiego *Ul Klonowy Liść*, konspiracyjnej Pomorskiej Chorągwi Harcerzy Ruchu Harcerskiego⁹⁵. W kolejnym roku został on przekształcony w Hufiec Harcerzy „Dęby”. W maju 1991 r. salezjańskie harcerstwo weszło w

⁹¹ Komunistyczne władze z wielkimi oporami tolerowały oazy. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych młodzież, jak i sam założyciel Ruchu „Światło-Życie” ks. Blachnicki, spotykali się z represjami. Por. M. Paluch, *Zarys historii Ruchu Światło-Życie*, Lublin 1998; R. Rawska, *Nielegalne kolonie. Władze PRL wobec ruchu oazowego (do roku 1980)*, „Więź” 1 (2002), s. 89–109; A. Grajewski, *Oskarżony ks. Franciszek Blachnicki*, „Więź” 5 (2001), s. 112–128.

⁹² ASIP, t. Ruch „Światło Życie”: Program Formacyjny Oazy Żywego Kościoła w salezjańskiej Inspektorii św. Wojciecha (lata 1991–2004); Wśród wielu propozycji wymienić należy takie inicjatywy jak prowadzenie własnej strony internetowej (<http://www.ozasdb.prv.pl/>); regularne spotkania diakonii muzycznej KAMUZO, które owocują nagranyymi płytami. W wakacyjnych rekolleksjach oazowych, organizowanych w ramach Inspektorii św. Wojciecha bierze udział corocznie kilkaset dzieci i młodzieży itd.

⁹³ Por. K. Golec, *Kleryckie Kręgi Harcerskie w latach 1927–1939*, Wrocław 2000, s. 43.

⁹⁴ Konspiracyjne środowisko harcerskie działające w latach 1983–1989. Więcej na temat historii tej organizacji: J. Parzyński, *Ruch Harcerski Rzeczypospolitej 1983–1989*, Kraków 1991, s. 283; W. Hausner, *Ruch Harcerski Rzeczypospolitej (1983–89)*, „Kwartalnik Historyczny ZHR” nr 3–4 (1996), s. 11–12.

⁹⁵ Por. T. Kościelny, *Harcerstwo niepokorne – niezależne inicjatywy harcerskie lat 80-tych na przykładzie historii Pomorskiej Chorągwi Harcerzy Ruchu Harcerskiego „Ul Klonowy Liść”*, w: *Młodzi lat 80-tych w walce o wolność. Materiały z sesji historycznej zorganizowanej w Szkołach Salezjańskich w Szczecinie z okazji 85 rocznicy odzyskania niepodległości*, pod red. T. Kościelnego i J. Wąsowicza, Szczecin 2003, s. 21–33.

struktury ZHP 1918, w wyniku czego hufiec „Dęby” w 1992 r. został przekształcony w Północną Chorągiew Harcerzy. Kolejny etap historii salezjańskiego harcerstwa to wejście w struktury Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. W październiku 1992 r. nastąpiło zjednoczenie ZHP – 1918 z ZHR. Większość drużyn Chorągwi zostało włączonych w struktury nowej organizacji. „Dęby” nie uległy rozwiązaniu ze względu na rozwój drużyn w miejscowościach wokół Łądu. Ponadto stanowiły środowisko z silnym zapleczem kadrowym (wszyscy instruktorzy wywodzili się z Kręgu „Mafeking” działającego przy WSD TS w Łądzie). W latach 1992–1993 ukonstytuował się Salezjański Ruch Programowo-Metodyczny „Dęby”, który jest jak się wydaje ostateczną formułą salezjańskiej obecności w harcerstwie⁹⁶.

Drużyny harcerskie pod opieką salezjanów działają przy kilkunastu parafiach i oratoriach na terenie Inspektorii św. Wojciecha oraz Inspektorii św. Stanisława Kostki w Warszawie. W swojej działalności starają się realizować chrześcijański ideał wychowawczy, w rzeczywistości salezjańskiej oparty m.in. na systemie prewencyjnym ks. Bosko⁹⁷. Wykazują się wieloma inicjatywami⁹⁸. Salezjańska praca w harcerstwie została doceniona chociażby przez fakt mianowania ks. Zbigniewa Formelli, głównym kapłanem ZHR, który pełnił tę funkcję w latach 1995–1999, oraz ks. Tomasza Kościelnego, który pełni ją od 2004 r.⁹⁹.

W latach dziewięćdziesiątych minionego stulecia na grunt polski została przeszczepiona działalność salezjańskiej organizacji *Polisportive Giovanili Salesiane* (PGS), która przyjęła nazwę Salezjańskiej Organizacji Sportowej Rzeczypospolitej Polskiej SALOS RP. 6 maja 1992 r. odbyło się w Warszawie spotkanie założycielskie tej organizacji. Wziął w nim udział ks. Antoni Balcerzak, przedstawiciel Inspektorii św. Wojciecha. Po rejestracji SALOS-u, organizacja ta w 1992 r. została przyjęta w poczet członków zwyczajnych Polskiego Komitetu Olimpijskiego¹⁰⁰. Charyzmat salezjański w duchu św. Jan Bosko SALOS realizuje poprzez działalność sportowo-wychowawczą. W kilku stowarzyszeniach lokalnych SALOS-u działających na terenie Inspektorii św. Wojciecha zrzeszonych jest około 3000 dzieci i młodzieży, którzy skupieni są w sekcjach: piłki nożnej,

⁹⁶ Por. T. Kościelny, *Działalność harcerska w Łądzie*, w: *Młodzi...*, s. 247–251.

⁹⁷ W Seminarium w Łądzie powstało wiele prac magisterskich na temat wychowania w harcerstwie na przykładzie działalności drużyn salezjańskich. Za najważniejszą jednak pracę naukową z tej tematyki należy uznać pracę doktorską salezjanina ks. Zbigniewa Formelli na UMK w Toruniu. Została ona wydana drukiem: Z. Formella, *Chrześcijański ideał wychowawczy w Ruchu Harcerskim w Polsce po 1980 r.*, Wydawnictwo Kujawskie, Inowrocław 2002.

⁹⁸ Corocznie organizowanych jest kilka obozów harcerskich, „Dęby” prowadzą swoją stronę internetową (<http://www.zhr.pl:44876/~rpm.deby/>), regularnie wydawany jest biuletyn ruchu „Dębowe Wieści”.

⁹⁹ Więcej na temat posługi salezjanów w ZHR na stronach internetowych: www.wiara.zhr.pl

¹⁰⁰ Por. E. Pleń, *Geneza Salezjańskiej Organizacji Sportowej*, w: *Wychowanie przez sport*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 1993, s. 65; M. Lach, *Geneza Salezjańskiej Organizacji Sportowej (SALOS RP)*, w: *Salezjanie a sport*, pod red. Z. Dziubińskiego, Warszawa 1998, s. 196–197.

piłki siatkowej, piłki koszykowej, tenisa stołowego i lekkoatletycznej. Młodzież z naszej inspektorii w latach 1993–2004 odniosła wiele sukcesów, zdobywając medale nie tylko na mistrzostwach Polski, ale także na igrzyskach światowych PGS. SALOS z Pilskiej Inspektorii wielokrotnie był także organizatorem mistrzostw Polski, ostatnio w 2004 r. w Szczecinie. W pracy SALOS-u na rzecz młodzieży należy podkreślić to, iż praca trenerów i wychowawców opiera się na wolontariacie. Często wychowankowie salezjańskiej organizacji pełnią później rolę wychowawców swoich młodszych kolegów¹⁰¹.

Kilku współbraci zaangażowanych w SALOS RP zostało za swoją pracę na polu wychowania młodzieży przez sport odznaczonych medalami państwowymi i samorządowymi. Wśród nich należy wymienić ks. Tadeusza Halickiego, ks. Marka Barejkę i ks. Jana Oleksiuka.

Seminarium w Łądzie stało się kolebką Salezjańskich Wspólnot Ewangelizacyjnych. Pod tą wspólną nazwą kryją się grupy Salezjańskiej Pielgrzymki Ewangelizacyjnej i Pustyni Miast¹⁰².

W 1992 r. na pątniczy szlak ze Szczańca na Jasną Górę po raz pierwszy wyruszyła Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna. Do 2004 r. odbyło się 13 pielgrzymek. Oprócz tradycyjnych celów, jakie przyświecają pielgrzymowaniu, salezjańska młodzież prowadzi ewangelizację w mijanych po drodze miejscowościach¹⁰³. W 2001 r. w jubileuszowej X SPE wzięło udział około 800 osób¹⁰⁴.

Kolejną ważną datą w historii SWE jest 1994 r., kiedy to z grupy animatorów SPE wyłonił się salezjański ruch ewangelizacyjny Pustynia Miast¹⁰⁵. Młodzież skupiona w tej wspólnotie prowadzi ewangelizacyjne spotkania w różnych miejscowościach na osiedlach, rynkach, w szpitalach, więzieniach, poprawczakach. W czasie rekolekcji ewangelizacyjnych do Pustyni Miast zgłaszała się młodzież, która chciała zaangażować się w jej działalność. W roku szkolnym 1994/95 w kilku miastach Polski powstały pierwsze wspólnoty Pustyni Miast, z roku na rok ich liczba była coraz większa, w 2002 r. osiągnęła przeszło 40 wspólnot, zrzeszających około 600 młodych ludzi¹⁰⁶.

¹⁰¹ Relacja ks. M. Barejki z 12 XI 2004 r. w zbiorach autora.

¹⁰² W wymiarze ogólnopolskim tą nazwą jest także objęta wspólnota „Saruel” – Salezjański Ruch Ewangelizacyjny działający głównie na terenie Inspektorii Warszawskiej.

¹⁰³ Por. L. Leśkiewicz, *Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna w rzeczywistości Nowej Ewangelizacji w misji powszechnej Kościoła*, Warszawa 2000 (mps); A. Szyfer, *Salezjańska Pielgrzymka Ewangelizacyjna jako forma Nowej Ewangelizacji*, Łą 1997 (mps).

¹⁰⁴ Por. J. Wąsowicz, *Wakacje Salezjańskich Wspólnot Ewangelizacyjnych*, „Kronika Inspektorialna”, nr 7–8 (2001), s. 172–173.

¹⁰⁵ Por. D. Presnal, J. Wąsowicz, J. Gliściński, *Pustynia Miast. Salezjański Ruch Ewangelizacyjny*, Piła–Aleksandrów Kujawski–Łą 2000, s. 8, 16–17.

¹⁰⁶ Por. J. Wąsowicz, *Pięć lat działalności Salezjańskiego Ruchu Ewangelizacyjnego Pustynia Miast*, Łą 1999 (mps); tenże: *Nowa Ewangelizacja w duchu ks. Bosko*, „Biuletyn Salezjański”, nr 11–12 (429–430) 1999, s. 36–39; tenże, *Pustynia Miast*, „Droga”, nr 9 (136) 1998, s. 14–15;

Działalność SWE od początków istnienia zarówno Salezjańskiej Pielgrzymki Ewangelizacyjnej, jak i Pustyni Miast opierała się w głównej mierze na zaangażowaniu w nią kleryków z WSD w Łądzie¹⁰⁷. Klerycy byli współzałożycielami ogólnopolskiej inicjatywy ewangelizacyjnej *Przystanek Jezus*, która objęła swym duszpasterstwem młodzież na festiwalu Przystanek Woodstock. Brali oni udział w ewangelizacji na Woodstocku w latach 1998–2004. Młodzi salezjanie oraz młodzież Pustyni Miast odpowiedzialna była za ewangelizację na polu namiotowym, małej scenie, prowadzenie lazaretu¹⁰⁸.

Do innych ważnych inicjatyw podejmowanych przez Kleryckie Koło SWE w Łądzie należy działalność wydawnicza. Obejmuje ona redakcję pism: „Czas Łaski. Biuletyn SWE”, „Hardcore Christian”, wydawanie książek w ramach serii *Biblioteka Biuletynu SWE* oraz materiałów formacyjnych SPE i PM. Od lat redagowana jest strona internetowa SWE¹⁰⁹.

W celu skuteczniejszej animacji duszpasterstwa młodzieżowego w Inspektorii św. Wojciecha założone zostało Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży. Formalnie powstało ono na przełomie 2000 i 2001 r., ale swoimi korzeniami sięga 1994 r. Przez 7 lat funkcjonowało bez rejestracji prawnej jako Salezjański Ośrodek Wychowania i Duszpasterstwa Młodzieży.

Za główne cele stowarzyszenie stawia sobie m.in. działalność wychowawczą, opiekuńczą i edukacyjną wśród dzieci i młodzieży, troskę o młodzież ubogą i zaniedbaną moralnie i społecznie, animację ośrodków salezjańskich do skutecznej pracy wychowawczej w danym środowisku oraz nawiązywanie kontaktów i współpracę z organizacjami pozarządowymi¹¹⁰.

Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży było w ostatnich latach organizatorem wielu imprez szkoleniowych dla animatorów oratoriów, kursów na kierowników i wychowawców kolonijnych oraz międzynarodowych konferencji dotyczących tematyki wychowania realizowanych w ramach unijnego programu „Młodzież”¹¹¹.

Omawiając zagadnienie duszpasterstwa młodzieżowego w ramach różnych ruchów i stowarzyszeń działających w inspektorii św. Wojciecha, podkreślić na-

T. Kiciński, *Ruch Pustynia Miast formą Nowej Ewangelizacji w świetle dokumentów Salezjańskich*, Warszawa 2002 (mps).

¹⁰⁷ Z czasem w działalność SPE i Pustyni Miast zaangażowali się klerycy z pozostałych seminariów salezjańskich w Polsce – w Łodzi i Krakowie. W 2002 r. w seminariach tych funkcjonowały Kleryckie Koła SWE.

¹⁰⁸ Por. J. Wąsowicz, *Przystanek Woodstock – Przystanek Jezus*, „Młodość i Kościół”, nr 1 (1)/2000, s. 2–4; tenże, *Odsłona pierwsza*, w: *Kiedy Jezus przychodzi w glanach*, pod red. A. Draguła i inni, Gorzów 2003, s. 15–18.

¹⁰⁹ Aktualny adres strony: www.swe.pl

¹¹⁰ ASIP, t. Salezjańskie Stowarzyszenie Wychowania Młodzieży, Statut.

¹¹¹ Relacja ks. Jarosława Piwonii z 10 XI 2004 r., w posiadaniu autora.

leży prężny rozwój oratoriów, jaki dokonał się w ostatnich latach. W 2004 r. salezianie z Inspektorii Pilskiej prowadzili na swoich palcówkach 24 oratoria¹¹².

4. Szkoły salezjańskie

Po 1989 r., w którym zapoczątkowane zostały w Polsce przemiany ustrojowe, zaistniały możliwości powrotu salezjanów do pracy szkolnej. W ciągu ostatnich 15 lat Inspektoria św. Wojciecha zaangażowała się bardzo mocno w tworzenie szkół i ośrodków wychowawczych, wysuwając się na czoło tego typu działalności w Polsce¹¹³, nie tylko pośród inspektorii salezjańskich, ale też w gronie innych zgromadzeń zakonnych oraz diecezji¹¹⁴. Rosnąca liczba szkół salezjańskich postawiła konieczność „tworzenia struktur na szczeblu krajowym i inspektorialnym, których zadaniem byłoby organizowanie i animowanie formacji personelu szkół z uwzględnieniem wszystkich jej szczebli oraz weryfikowanie skuteczności ich działalności w perspektywie wierności charyzmatowi salezjańskiemu”¹¹⁵. Zgodnie z tą linią w 2004 r. przy inspektoracie powołano delegata do spraw szkół i ośrodków wychowawczych. Został nim ks. Stefan Metrycki. Głównym zadaniem stawianym tej agendzie inspektorialnej ma być animacja szkolnictwa w prowincji, wielopłaszczyznowa opieka nad nauczycielami pracującymi w szkołach salezjańskich, reprezentowanie szkół salezjańskich na zewnątrz.

Pierwszą szkołą otwartą przez salezjanów Inspektorii św. Wojciecha było Liceum Ogólnokształcące w Aleksandrowie Kujawskim. Był to jedyny przypadek w naszej inspektorii reaktywowania szkoły, gdyż praca oświatowa salezjanów w Aleksandrowie sięga okresu międzywojennego. Pierwsi salezianie przybyli do Aleksandrowa Kujawskiego 13 sierpnia 1919 r., aby na zaproszenie ks. Franciszka Szczygłowskiego¹¹⁶ objąć prowadzenie szkoły noszącej nazwę: Szkoła Realna Polskiej Macierzy Szkolnej (PMS)¹¹⁷. Działalność oświatowa salezjanów w Alek-

¹¹² ASIP, T. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. Inspektor J. Worek, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na dzień 14 IV 2004 r., mps, s. 1.

¹¹³ T. Rozmus, *Obecny stan szkolnictwa salezjańskiego w Polsce*, „Seminare” 14 (1998), s. 187–199.

¹¹⁴ Por. Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944–2002*, Radom 2003, s. 445–448.

¹¹⁵ ASIP, T. Kapituła Inspektorialna 2004, ks. Inspektor J. Worek, Relacja o stanie Inspektorii św. Wojciecha na 14 IV 2004 r., mps, s. 6–7.

¹¹⁶ Ks. Franciszek Szczygłowski – kapłan diecezji wrocławskiej, dobrodziej dzieł salezjańskich w Aleksandrowie i Łądzie. W czasie ostatniej wojny aresztowany w Słupcy i zamęczony przez gestapo w Gnieźnie w 1941 r. Por. S. Librowski, *Ofiary zbrodni niemieckiej spośród duchowieństwa diecezji wrocławskiej 1939–1945*, Włocławek 1947, s. 145–147; J. Pietrzykowski, *Duchowni polscy – dobrodziejści salezjańscy z lat 1898–1939*, „Seminare” 18 (2002), s. 611–613.

¹¹⁷ Później szkoła ta jeszcze kilkakrotnie zmieniała nazwę. Nazywała się kolejno: Gimnazjum Humanistyczne PMS w Aleksandrowie Kujawskim, Gimnazjum Męskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim, Kolegium Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim, Prywatne Męskie Gimnazjum i Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim.

sandrowie zakończyła się w 1955 r. likwidacją szkoły przez władze komunistyczne. Głównym zarzutem skierowanym przeciw Zgromadzeniu Salezjańskiemu było rzekome wychowywanie młodzieży w sposób nielojalny wobec państwa. Budynki szkolne przejął Wydział Oświaty. Podjęto decyzję eksmitowania z nich salezjanów. Zgromadzenie rozpoczęło rozpaczliwe starania o cofnięcie decyzji władz. Interweniowali także rodzice wychowanków oraz miejscowa ludność. Wystarczającym argumentem prawnym wykluczającym całkowitą eksmisję z zakładowych budynków, okazało się istnienie zakładowej kaplicy¹¹⁸.

Liceum Ogólnokształcące Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim było jednym z pierwszych, które odzyskało Zgromadzenie po przemianach ustrojowych w naszej ojczyźnie. Rozmowy salezjanów z odpowiednimi władzami oświatowymi na temat zwrócenia bezprawnie zagarniętego w 1955 r. Gimnazjum Salezjańskiego rozpoczęły się w 1990 r. W listopadzie tegoż roku, na oficjalnym spotkaniu wojewódzkiego kuratora oświaty i wychowania z Włocławka pana Mariana Lewandowskiego i jego współpracowników z przedstawicielami Zgromadzenia Salezjańskiego, reprezentowanego przez ks. inspektora Stanisława Skopiaka, ks. dyrektora administracyjnego Henryka Jacenciuka oraz ks. dyrektora Stanisława Salamonowicza, ustalono, że salezjanie przejmą od września 1991 r. 3 ostatnie klasy (po 4 oddziały każda), cały personel i wyposażenie szkoły i internatu. Pierwsze klasy przyjmowane na warunkach szkoły prywatnej były dotowane w 50% przez władze oświatowe. Dyрекcję i administrację szkoły jak również kierownictwo internatu zgodnie z ustaleniami miało przejąć Zgromadzenie Salezjańskie¹¹⁹.

W 1991 r. rozpoczął się proces stopniowego przekształcania przez salezjanów liceum państwowego w szkołę katolicką, który zakończono w 1994 r. 18 września 1997 r. Liceum Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim przybrało imię kard. Augusta Hlonda¹²⁰.

Salezjanie w Aleksandrowie Kujawskim nie ograniczyli się tylko do pracy oświatowej na poziomie licealnym. W 1992 r. utworzyli Prywatną Szkołę Podstawową Towarzystwa Salezjańskiego, która od 1997 r. nosiła imię św. Dominika Savio. Obecnie, z powodu zbyt małego naboru, szkoła jest w fazie likwidacji. W

Najdłużej szkoła funkcjonowała nazwa Kolegium Kujawskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim (1927–1939). Działalność wychowawcza salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim z tego okresu, doczekała się kilku opracowań. Do najważniejszych należy zaliczyć: A. Marchewki, *Kolegium Kujawskie Księża Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim 1919–1955*, Lublin 1988 (msp.); S. Błazejewska, *Szkolnictwo ponadpodstawowe w powiecie nieszawskim w latach 1918–1939*, Toruń 1998 (mps); W 1927 r. ukazała się też jednodniówka poświęcona salezjańskiej szkole: *Kolegium Kujawskie X.X. Salezjanów w Aleksandrowie Kujawskim*, Warszawa 1927.

¹¹⁸ Archiwum Domu Salezjańskiego w Aleksandrowie (APSA), List ks. Ignacego Kukowicza z 8 II 1969 r. z Gdańska – Oruni do ks. dyrektora Edwarda Bańdo w Aleksandrowie Kujawskim.

¹¹⁹ Archiwum Inspektorialne w Pile, t. Aleksandrów Kujawski – szkoła.

¹²⁰ ADSA,teczka: Liceum dokumentacja 1997 r. Akt nadania Liceum Ogólnokształcącemu Towarzystwa Salezjańskiego imienia kard. Augusta Hlonda przez ks. Inspektora Władysława Kolszkę, Aleksandrów Kujawski, 18 września 1997 r.

roku szkolnym 1999/2000 decyzją władz miejskich salezjanom powierzone zostało prowadzenie publicznego gimnazjum. Obecnie publiczne jest także liceum. Jednocześnie przy szkołach salezjańskich w Aleksandrowie jest prowadzony internat dla chłopców, głównie ze szkoły średniej¹²¹.

Ważnym ośrodkiem szkolnictwa salezjańskiego w Inspektorii św. Wojciecha jest Szczecin. W 1992 r. przy ul. Ku Słońcu rozpoczęła się budowa kompleksu szkół salezjańskich. Po dwóch latach powołano do życia Salezjańską Szkołę Zawodową: kształcącą w zawodzie stolarza. Po trzech latach powołano do istnienia technikum zawodowe, kształcące w zawodzie technik technologii drewna o specjalności meblarstwo. Kolejną szkołą salezjańską było Gimnazjum Towarzystwa Salezjańskiego im. św. Józefa, a w roku szkolnym 2003/04 otwarto pierwsze oddziały Salezjańskiej Szkoły Podstawowej. Szkoły Salezjańskie przy ul. Ku Słońcu cały czas rozbudowują swój gmach. W 2003 r. rozpoczęto też budowa szkolnej kaplicy. Salezjanie przy tym ośrodku szkolnym prowadzą także Międzyszkolną Bursę Towarzystwa Salezjańskiego. Początkowo przeznaczona była tylko dla chłopców ze szkół salezjańskich. W 1999 r. internat ten zaczął funkcjonować w obecnej formie jako międzyszkolna bursa, która jest otwarta dla młodzieży ze wszystkich szkół średnich Szczecina. Może w niej zamieszkać 180 wychowanków¹²².

Drugi kompleks szkół salezjańskich w Szczecinie jest usytuowany przy ul. Witkiewicza na terenie salezjańskiej parafii św. Jana Bosko. W budynkach, wcześniej przeznaczonych na salki katechetyczne w 1995 r., salezjanie rozpoczęli działalność szkolną, która dziś obejmuje: liceum, gimnazjum i szkołę organową II stopnia¹²³.

W Pile pierwszą szkołę salezjańską utworzono w 1996 r. Było to liceum ogólnokształcące. W pierwszych latach swojego istnienia korzystało ono z pomieszczeń na salki katechetyczne przy parafii Świętej Rodziny. Szkoła ta nosi imię św. Jana Bosko. W 1999 r. otworzono w Pile także gimnazjum, które nosi imię św. Dominika Savio. Wkrótce obie szkoły zostały przeniesione do nowych budynków szkolnych, wybudowanych przy parafii św. Jana Bosko w Pile. Kolejną szkołą salezjańską powstałą w Pile była szkoła podstawowa, powołana do życia w jubileuszowym roku 2000. Rok później nadano jej imię Jana Pawła II. Szkoła do 2004 r. korzystała z pomieszczeń parafii Świętej Rodziny. Obecnie została przeniesiona do budynków po byłej szkole wojskowej w Pile¹²⁴.

Początki salezjańskiego szkolnictwa w Bydgoszczy są związane z 1992 r. W ciągu dwóch lat (1994–1996) wybudowano duże budynki dydaktyczne, do

¹²¹ Pedagogicznej refleksji nad oddziaływaniem wychowawczym obecnie istniejącego Internatu Towarzystwa Salezjańskiego dokonał: Z. Hul, *Realizacja funkcji opiekuńczo wychowawczych Internatu Towarzystwa Salezjańskiego w Aleksandrowie Kujawskim*, Toruń 1997 (msp).

¹²² Por. J. Wąsowicz, *Salezjanie na Rumieńcach...*, s. 17–18.

¹²³ Por. A. Majewska, *Szkolnictwo salezjańskie w dobie rozwoju (na przykładzie Inspektorii św. Wojciecha w Pile)*, Piła 2004, s. 304–344.

¹²⁴ Por. *Szkoła Podstawowa Towarzystwa Salezjańskiego w Pile otrzymuje imię Jana Pawła II*, Piła 2001; E. Auer, *Zwyczajna szkoła*, „Tygodnik Piłski” nr 43 (2000), s. 17.

których z salek katechetycznych przeniosło się Liceum Ogólnokształcące. Natomiast w zwolnionych pomieszczeniach została utworzona szkoła podstawowa. W 1999 r. w Bydgoszczy zostało otwarte także gimnazjum¹²⁵.

Równocześnie z liceum w Bydgoszczy powołano do życia Szkołę Licealną w Rumi. 26 stycznia 1996 r. przyjęła ona imię św. Jana Bosko. Początkowo szkoła mieściła się w dawnych salach katechetycznych. Odpowiadając na wyzwanie postawione przez reformę szkolną, salezianie w 2001 r. powołali w Rumi do życia także gimnazjum. Z inicjatywy dyrektora ks. S. Makurackiego rozpoczęto budowę nowego gmachu szkolnego. Obecnie znaczna jego część jest już wykończona i odbywają się tam zajęcia dydaktyczne¹²⁶.

W Toruniu w 1997 r. salezianie przejęli od Stowarzyszenia Oświatowego Rodziców funkcjonującą już Społeczną Szkołę Podstawową. Przyjęła ona nazwę Katolickiej Szkoły Podstawowej Towarzystwa Salezjańskiego. Od 1999 r. Zgromadzenie Salezjańskie otworzyło także gimnazjum. Zajęcia lekcyjne obu szkół odbywały się dotychczas w budynkach wypożyczonych od miasta. W 1998 r. salezianie uzyskali grunt pod budowę własnej szkoły. W roku szkolnym 2004/05 część zajęć lekcyjnych odbywa się już w budynkach szkolnych będących własnością salezjanów. Będą one sukcesywnie rozbudowywane. W planach jest utworzenie tam szkoły podstawowej, gimnazjalnej i licealnej, bursy dla studentów, obiektów sportowych i oratorium¹²⁷.

Najmłodszym salezjańskim ośrodkiem szkolnym jest Konin. W 2000 r. rozpoczął się pierwszy rok działalności salezjańskiego liceum, a rok później do życia powołano także gimnazjum. Szkoły salezjańskie w Koninie rozwijają się, chociaż dużą bolączką jest brak własnych obiektów. Zajęcia dydaktyczne ciągle prowadzone są w wynajętych budynkach¹²⁸.

Wraz z rozwojem salezjańskiego szkolnictwa pojawiły się także inne możliwości pełnienia przez salezjanów misji szkolno-wychowawczej. Przykładem połączenia działalności szkolnej z typowym ośrodkiem wychowawczo-terapeutycznym jest ośrodek w Trzcińcu. Salezjański Ośrodek Wychowawczy istnieje tu od 1990 r. Przeznaczony jest dla młodzieży w wieku od 13–21 lat. Młodzi ludzie mogą ukończyć gimnazjum z przysposobieniem zawodowym. Wychowankom stwarza się także możliwość kontynuowania nauki w szkole średniej¹²⁹.

Kolejną placówką przeznaczoną dla biednej i opuszczonej młodzieży jest dzieło wyrosłe ze Świetlicy Terapeutycznej „Nasz Dom” przy parafii NMP Wspomożenia Wiernych w Rumi. Odpowiadając na potrzeby chwili, ośrodek ten

¹²⁵ Por. A. Majewska, dz.cyt., s. 200–241

¹²⁶ Por. J. Zdolski, dz.cyt., s. 74–76.

¹²⁷ Por. A. Majewska, dz.cyt., s. 345–358.

¹²⁸ Tamże, s. 241–257.

¹²⁹ Tamże, s. 358–369.

przechodzi ewolucję z typowej świetlicy terapeutycznej, poprzez dom dziecka, do zakładu wychowawczego, który powstaje w Kniewie k. Wejherowa¹³⁰.

5. Szkolnictwo wyższe

Inspektoriat św. Wojciecha, poza WSD w Łądzie, nie prowadzi samodzielnie innej wyższej uczelni. W tym miejscu jednak warto zauważyć zaangażowanie naszych współbraci na polu pracy naukowej i dydaktycznej na wielu wyższych uczelniach w Polsce.

Aktualnie dwóch salezjanów z Pilskiej Inspektorii jest zatrudnionych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (KUL): ks. prof. dr hab. Marian Ciszewski – filozof oraz historyk ks. prof. dr hab. Stanisław Wilk¹³¹. Wielkim wydarzeniem o znaczeniu historycznym dla całego Zgromadzenia Salezjańskiego w Polsce, jest fakt wyboru w maju 2004 r. na rektora KUL-u ks. prof. Stanisława Wilka. Wcześniej ks. prof. Wilk był przez kilka lat na tej uczelni prorektorem.

Najwięcej salezjanów z naszej inspektorii jest zatrudnionych na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie. Wielu z nich zajmuje ważne i odpowiedzialne stanowiska: ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski nieprzerwanie od 1996 r. pełni funkcję dziekana Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych, ks. prof. dr hab. Adam Durak jest prodziekanem Wydziału Teologicznego, ks. dr hab. prof. UKSW Henryk Stawniak jest kierownikiem Katedry Prawa o Posłudze Nauczania na Wydziale Prawa Kanonicznego, ks. dr hab. prof. UKSW Jarosław Koral jest kierownikiem Katedry Polityki Społecznej na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych, ks. dr hab. prof. UKSW Tadeusz Kołosowski jest kierownikiem Katedry Historii Wczesnochrześcijańskiej Literatury Łacińskiej, a kierownikiem Katedry Kulturowych Zachowań Przystosowawczych jest obecny inspektor naszej prowincji ks. dr hab. Zbigniew Łepko. Na stanowiskach adiunktów na Uniwersytecie kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pracują: ks. dr Janusz Nowiński i ks. dr Krzysztof Niegowski na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych; ks. dr Dariusz Buksik i ks. dr Ryszard Sadowski na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej, a także ks. dr Arkadiusz Domaszk zatrudniony na Wydziale Prawa Kanonicznego¹³².

Ponadto salezjanie z naszej inspektorii pracują na innych wyższych uczelniach: ks. dr Stanisław Jankowski na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) w Toruniu; ks. dr Zenon Hnateczak na Papieskim Wydziale Teologicznym w Warszawie oddział Konin; ks. dr Maciej Szczepankiewicz

¹³⁰ Por. J. Zdolski, dz.cyt., s. 76–77.

¹³¹ Por. R. Popowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 9 (1987–1988), s. 215–223; J. Koral, H. Skorowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 14 (1998), s. 175–176.

¹³² Por. J. Koral, H. Skorowski, *Salezjanie polscy...*, s. 177–182.

na Akademii Muzycznej w Poznaniu oddział Szczecin, ks. prof. dr Zbigniew Formella na Uniwersita Pontificia Salesiana (UPS) w Rzymie, ks. prof. Krzysztof Owczarek na Katolickim Uniwersytecie Wschodniej Afryki w Nairobi¹³³.

Do wymienionych powyżej współbraci zatrudnionych na wyższych uczelniach na stałe, dodać należy także grupę tych, którzy pracowali na nich przejściowo oraz podejmują się wykładów zleconych. Kilku współbraci studiuje aktualnie kierunki świeckie na Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Gdańskim i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

III. WSPÓŁBRACIA, KTÓRYCH PAMIĘTAMY

Historię tworzą ludzie. Jubileusz 25-lecia Inspektorii św. Wojciecha w Pile jest dobrą okazją, aby podziękować tym wszystkim, którzy od początku istnienia Prowincji Pilskiej budowali jej struktury i swoją gorliwą pracą powiększali jej zasoby duchowe i materialne. Wielu z tych współbraci nie ma już pośród nas. W tym miejscu warto przypomnieć chociaż niektóre sylwetki.

• Niezapomnianym duszpasterzem, szczególnie w Pile i Rumi, był ks. JAN CYBULSKI. W czasie II wojny światowej ks. Jan Cybulski był zaangażowany w działalność konspiracyjną. W latach 1941–1943 uczył na tajnych kompletach religii i łaciny, przygotowując warszawską młodzież do egzaminów maturalnych. Był także kapłanem Armii Krajowej i posługiwał się pseudonimami „Czachar” oraz „Wrona”. Został aresztowany 7 lutego 1944 r. Męczeńska droga ks. Jana Cybulskiego w więzieniach hitlerowskich rozpoczęła się na Pawiaku. Stąd po sześciu tygodniach przesłuchań i fizycznego znęcania się nad nim, 28 marca 1944 r. przewieziony został do obozu koncentracyjnego Gross Rosen (nr obozowy 23751). Pracował tam w kamieniołomach. Po wyzwoleniu obozu ks. Cybulski jako wojskowy kapłan w stopniu kapitana współorganizował przy V Dywizji Brytyjskiej Armii Renu pracę duszpasterską wśród rodaków w Altewiekring koło Brunshwiku. Do Polski ks. Jan Cybulski powrócił pod koniec lipca 1946 r. We wrześniu 1949 r. został skierowany na probostwo do parafii św. Krzyża w Rumi. W Rumi ks. Cybulski na stanowisku proboszcza pracował 15 lat, dlatego można powiedzieć, że w tych latach kształtował jej salezjańskie oblicze. Dokonał wielu ważnych prac remontowych i wykończeniowych w kościele parafialnym, plebanii, budynkach gospodarczych oraz prac przy zagospodarowaniu cmentarza parafialnego. Odznaczał się ogromną troską i gorliwością o dobre funkcjonowanie parafii. Wspierał także działający na terenie parafii przy tzw. kapliczce Salezjański Dom Dziecka. Miał swój udział w utworzeniu w 1956 r. przy tym Zakładzie Salezjańskim nowej parafii MB Wspomożycielki Wiernych.

¹³³ Por. J. Wąsowicz, *Absolwenci WSD TS w Łądzie jako duszpasterze i wychowawcy młodzieży*, w: *Księga Jubileuszowa...*, s. 264.

W 1964 r. ks. Jan Cybulski został przeniesiony do Piły, gdzie pełnił funkcje proboszcza i dziekana. W 1975 r. został przez biskupa diecezjalnego mianowany wizytatorem diecezjalnym sióstr zakonnych. W Pile pracował do 1980 r. Od tego roku ks. Jan Cybulski ponownie przebywał w parafii św. Krzyża w Rumi w charakterze spowiednika. Udzielał się w pracy duszpasterskiej, prowadził parafialną kancelarię. Zmarł w szpitalu w Wejherowie 22 kwietnia 2000 r.

Ksiądz Jan Cybulski 29 listopada 1972 r. został odznaczony w Londynie Krzyżem Armii Krajowej, ustanowionym 1 sierpnia 1966 r. przez dowódcę AK gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego dla upamiętnienia wysiłku żołnierza Polski Podziemnej w latach 1939–1945. Natomiast przez władze PRL-u odznaczony 10 lipca 1974 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Był wieloletnim członkiem Komitetu Księża Polskich b. Więźniów Obozów Koncentracyjnych. Corocznie uczestniczył w pielgrzymce księży obozowiczów do sanktuarium św. Józefa w Kaliszu. Od 1979 r. był członkiem zwyczajnym Związku Kombatanów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych¹³⁴.

• Kilku nieżyjących już współpracowników Inspektorii św. Wojciecha wpisało się na trwałe w dzieje polskiej nauki. Ksiądz WIKTOR JACEWICZ (1909–1985) był cenionym badaczem martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej. Jako były więzień Dachau, po wojnie zajął się gromadzeniem świadectw, relacji, dokumentów dotyczących męczeństwa polskiego Kościoła w latach 1939–1945. Jego mrówcza praca zaowocowała kilkoma znaczącymi publikacjami, wśród których na czoło wysuwa się monumentalne pięciotomowe dzieło, opracowane wspólnie z ks. Janem Wosiem SDB, na życzenie Prymasa Kardynała Stefana Wyszyńskiego: *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939–1945*¹³⁵. Ksiądz Jacewicz był bardzo aktywny jako sekretarz Komitetu Księża Polskich b. Więźniów Obozu Koncentracyjnego w Dachau. Pełnił tę funkcję od 1946 r. Przez wiele lat redagował „Biuletyn Informacyjny” Komitetu, współorganizował coroczne pielgrzymki księży – byłych więźniów do sanktuarium św. Józefa w Kaliszu oraz pielgrzymki do byłych hitlerowskich obozów zagłady w Niemczech, do Lourdes i Rzymu. Utrzymywał szerokie kontakty z historykami zajmującymi się problematyką lat okupacji i był wśród nich bardzo cenionym znawcą tematu. Wygłosił dziesiątki referatów na spotkaniach, sympozjach, zjazdach poświęconych martyrologium polskie-

¹³⁴ ASIP, Teczka personalna ks. Jana Cybulskiego; S. Dułak, *śp. Ks. Jan Cybulski SDB*, „Gwiazda Morza”, nr 9/2000, s. 32; J. Pietrzykowski, *Polscy wojskowi kapelani salezjańscy w okresie II wojny światowej*, „Seminare”, 20 (2004), s. 483–484; B. Ziółkowski, *Batalion Armii Krajowej „Łukasiński”*, Warszawa 1988, s. 72; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 5, Warszawa 1981, s. 143; S. Podlewski, *Wierni Bogu i Ojczyźnie. Duchowieństwo katolickie w walce o niepodległość Polski w II wojnie światowej*, Warszawa 1971, s. 116.

¹³⁵ Zob. W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, z. I–V, Warszawa 1997–1978.

go duchowieństwa. Był też jednym z inicjatorów powstania kaplicy mauzoleum oraz archiwum i muzeum męczenników II wojny światowej w sanktuarium św. Józefa w kaliskiej kolegiacie¹³⁶. W Archiwum Salezjańskim Inspektorii Pilskiej zachowała się po ks. W. Jacewiczu bardzo bogata spuścizna, z której wciąż korzystają badacze dziejów polskiego Kościoła w czasach ostatniej wojny.

- Wybitnym historykiem był także ks. STANISŁAW KOSIŃSKI (1923–1991). Większość swojego twórczego życia poświęcił organizacji zbioru *Acta Hlondiana*, zawierającego materiały do życia i działalności kardynała Augusta Hlonda. Na temat działalności Prymasa Polski ks. Kosiński ogłosił drukiem wiele rozpraw naukowych, brał czynny udział w sympozjach i konferencjach naukowych, organizował wystawy poświęcone kardynałowi Hlondowi. Był też wieloletnim wykładowcą historii Kościoła, patrologii, homiletyki oraz lektoratów w łódzkim seminarium¹³⁷. W 1990 r. za swoją działalność naukową otrzymał nagrodę im. W. Pietrzaka¹³⁸.

- Przedwcześnie zmarł ks. prof. dr hab. JAN GLIŚCIŃSKI – pracownik naukowy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, patrolog i historyk Kościoła, filolog klasyczny. W swoim zaledwie 50-letnim życiu zdążył wiele osiągnąć na polu naukowym. Kierował Katedrą Historii Kościoła Starożytnego na Wydziale Kościelnych Nauk Historycznych i Społecznych ATK. Na Akademii prowadził przez wiele lat ćwiczenia, wykłady monograficzne i kursoryczne z patrologii, historii Kościoła starożytnego oraz seminarium naukowe. Angażował się w pracę dydaktyczną w seminarium salezjańskim w Łądzie, gdzie wielu kleryków pisało pod jego kierownictwem prace magisterskie. W swoich badaniach naukowych zajmował się głównie teologią, problematyką społeczną i pedagogiczną Ojców Kościoła, zwłaszcza św. Augustyna, oraz badaniem historii sporów doktrynalnych w Kościele starożytnym (głównie arianizm). Wśród jego dorobku odnajdziemy także prace z zakresu historii Zgromadzenia Salezjańskiego i materiały homiletyczne. Ksiądz Gliściński był czynnym uczestnikiem seminariów i sympozjów naukowych patrystycznych i historycznych w kraju i zagranicą. W 1994 r. reaktywował rocznik „Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne” wydawany przez WSD TS w Krakowie, Łodzi i Łądzie, został jego redaktorem naczelnym; od 1990 r. był współredaktorem serii

¹³⁶ Por. A. Jezierski, *Zmarł ks. dr Wiktor Jacewicz SDB*, „Biuletyn Informacyjny dla księży b. więźniów obozu koncentracyjnego w Dachau”, nr 12 (1985), s. 23–28; S. Wilk, *Jacewicz W. SDB*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 466; tenże: *Jacewicz Wiktor, pseud. Domagala Jan (1909–1985), salezjanin historyk Kościoła*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1981–1993*, pod red. ks. J. Mandziuka, ATK, Warszawa 1995, s. 224–225.

¹³⁷ Por. M. Hołownia, *Ksiądz Stanisław Kosiński (1923–1991) – twórca zbioru Acta Hlondiana*, Lublin 1994, (mps); S. Wilk, *Kosiński Stanisław (1923–1991), salezjanin, historyk Kościoła*, w: *Słownik polskich teologów...*, s. 294–298; J. Pietrzak, *Ks. Stanisław Kosiński SDB i jego „Acta Hlondiana”*. *Pod urokiem kardynała Augusta Hlonda*, „Słowo Powszechne” 33 (1979) nr 159, s. 7; J. Pietrzak, *Zauroczony postacią kard. Augusta Hlonda*, „Życie i Myśl”, R. 37, 1989, nr 4, s. 66.

¹³⁸ N. Jeżewski, *Nagroda im. Włodzimierza Pietrzaka po raz czterdziesty pierwszy*. *Ks. Stanisław Kosiński SDB – nagroda naukowa*, „Słowo Powszechne”, R. 42, 1988, nr 227, s. 2.

Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy; i redaktorem „Biuletynu Patrystycznego” w „Collectanea Theologica”. Był także członkiem Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim (KUL) oraz członkiem Komisji Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej¹³⁹.

- Wybitnym uczonym, zasłużonym dla polskiej nauki był także ks. prof. dr hab. MARIAN LEWKO (1936–2002), od początku lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, teatrolog i historyk sztuki. Był kierownikiem Katedry Dramatu i Teatru. W ramach zajęć dydaktycznych na KUL-u prowadził wykłady z teatrologii, historii dramatu w Polsce i świecie oraz literatury powszechnej. Był współtwórcą rocznika naukowego „Seminare. Poszukiwania naukowo-pastoralne”, w latach 1981–1988 pełnił funkcję redaktora naczelnego tego periodyku. W pracy naukowo-badawczej zajmował się głównie twórczością dramatyczną autorów skandynawskich i recepcją skandynawskiego dramatu w Polsce. Zajmował się także teatrem i literaturą religijną, dramatem biblijnym, religijną dramaturgią popularną i działalnością scen prowincjonalnych. Wśród jego dorobku odnajdziemy także prace z teologii, historii sztuki, historii Zgromadzenia Salezjańskiego, materiały homiletyczne. Ksiądz Marian Lewko był czynnym uczestnikiem sesji i sympozjów naukowych w kraju i zagranicą¹⁴⁰.

- Wśród współbraci, którzy odeszli do wieczności, znaleźli się też wybitni muzycy. Jednym z nich był ks. STANISŁAW ORMIŃSKI. Biorąc pod uwagę jego muzyczne uzdolnienia przełożeni skierowali go po święceniach kapłańskich do Warszawy, aby tam podjął naukę w Państwowym Konserwatorium Muzycznym. W czasie okupacji ks. Stanisław Ormiński był kapłanem Oddziału AK Powiśle w Okręgu Warszawskim. Służbę wojskową odbył w szeregach SZP, ZWZ i AK. Wziął czynny udział w Powstaniu Warszawskim. Jako kapłan został przydzielony do Zgrupowania „Krybara”. Opracował m.in. metodę budowy barykady pod bezpośrednim ostrzałem nieprzyjaciela.

W czasie pracy ks. Ormińskiego w charakterze profesora seminarium w Kutnie powstał najbardziej znany utwór Ormińskiego – melodia *Apelu Jasnogórskiego* inspirowana krakowskim hejnałem mariackim, która znają dziś i śpiewają Polacy na całym świecie. Od 1961 r. aż do śmierci przebywał w parafii NMP Wspomoże-

¹³⁹ Por. G. Polak, *Kto jest kim w Kościele? Osoby sprawujące kluczowe funkcje w Kościele katolickim w Polsce. Stan na 1 stycznia 1996 r.*, Warszawa 1996, s. 105; T. Kołosowski, *In memoriam. Ksiądz Jan Gliściński (1948–1998)*, „Vox Patrum” 18 (1998) z. 34–35, s. 694–698; toż: „Biuletyn Patrystyczny” 51, „Collectanea Theologica”, 69 (1999) nr 4, s. 139–142 (tamże wybrana literatura); H. Skorowski, *Ks. Prof. dr hab. J. Gliściński (1948–1998). Były redaktor „Seminare”*, „Seminare” 15 (1999), s. 5–8.

¹⁴⁰ Por. R. Popowski, *Salezjanie polscy jako nauczyciele akademicki uniwersytetów i akademii*, „Seminare” 9 (1987–1998), s. 220.; tenże, *Śp. Ksiądz Marian Lewko SDB. Rys biograficzny*, „Seminare” 19 (2003), s. 7–15; tamże: W. Karczmarek, *Ksiądz Profesor Marian Lewko (1936–2002) Teatrolog i Wychowawca*, s. 17–26; M. Wilczek, *Ks. Marian Lewko (1939–2002)*, „Przegląd Uniwersytecki” 14 (2002), nr 3, s. 28.

nia Wiernych w Rumi. Tu najpełniej rozwinął swój talent muzyczny. W latach 1973–1987 opracował i wydał drukiem 18 tomów pieśni religijnych i świeckich. Opierając się na jego opracowaniach „Veriton” nagrał trzy płyty: *Szopka w Dachau* i *Przecudne oblicze mej Pani* (2 krążki). Jest autorem szeregu kompozycji.

Ksiądz Stanisław Ormiński otrzymał wiele odznaczeń. 14 marca 1980 r. w Londynie nadano mu Krzyż Armii Krajowej. Ponadto za walkę w okresie II wojny światowej został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi z Mieczami i Medalem Wojska. Uzyskał także Nagrodę Wydziału Kultury Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku za pracę dla Kultury Polskiej oraz Złotą Odznakę z Wieńcem Laurowym – najwyższe odznaczenie Polskiego Związku Chórów i Orkiestr. Ksiądz Stanisław Ormiński zmarł 13 czerwca 1987 r. w szpitalu w Wejherowie. Po śmierci jego imieniem nazwano jedną z ulic w Rumi¹⁴¹.

W tak syntetycznym opracowaniu trudno jest umieścić więcej wspomnień o współpracownikach zasłużonych nie tylko dla Inspektorii św. Wojciecha, ale także dla historii salezjanów w Polsce. W ramach jubileuszowych inicjatyw planowane jest wydanie publikacji przedstawiających postacie wszystkich zmarłych salezjanów w latach 1979–2004 przynależących do Prowincji Pilskiej.

IV. PERSPEKTYWY NA PRZYSZŁOŚĆ

Obchodzony jubileusz 25-lecia powstania Inspektorii św. Wojciecha w Pile skłania nie tylko do historycznych refleksji, ale także pozwala z nadzieją patrzeć w przyszłość.

Główne kierunki rozwoju Inspektorii Pilskiej wyznaczają w głównej mierze dokumenty wypracowane przez ostatnią kapitułę inspektorialną: Organiczny Projekt Inspektorii (OPI) oraz Inspektorialny Program Wychowawczo-Duszpasterski, Inspektorialny Program Formacji, Inspektorialny Plan Finansowy i Solidarności Ekonomicznej. Wcielenie w życie postanowień kapituły staje się wyzwaniem na najbliższe lata.

¹⁴¹ ASIP, t. personalna ks. S. Ormińskiego: Karta personalna; Ankieta personalna; Korespondencja z Inspektoratem; Legitymacja Krzyża Armii Krajowej, Londyn 14. 03. 1980; Zaświadczenie weryfikacyjne, Koło byłych żołnierzy Armii Krajowej, Londyn 15. 10. 1984; *Apel Jasnogórski. Na I gł.*, w: Prymas Polski Harcmistrz Stefan Kardynał Wyszyński do Harcerstwa Polskiego poza Polską, zebr. harcmistrz ks. Z. J. Peszkowski kapelan okręgu ZHP w USA, Orchard Lake–Michigan 1970, s. 24; *Ogólnopolski Festiwal Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormińskiego – 10 lat*, Rumia 1998; S. Ormiański, *Jeszcze o kapelanach wojskowych w Powstaniu Warszawskim*, „Słowo Powszechne”, nr 203 (1979), s. 5; S. Schmidt, *Ks. prof. S. Ormiński, autor melodii Apelu Jasnogórskiego*, „Dziennik Polski” (Detroit USA), 1–2 sierpnia 1986 r., s. 12.

HISTORY OF ST. ADALBERT SALESIAN PROVINCE IN PILA (1979–2004)

Summary

Year 2004 is the 25th anniversary of establishing the St. Albert's Salesian Province in Pila. This article presents the outline of the province's history. It describes work done by provincials and provincial councils, development of parish pastoral services and Salesian schools. In this article we will also find a short history of Salesian formational communities in the Province of Pila, as well as the description of the main Salesian youth movements currently operating within the boundaries of the province. The last part of the paper is devoted to paying the tribute to the outstanding brothers, who belonged to the province and passed away within last 25 years.

Nota o autorze: ks. mgr JAROSŁAW WĄSOWICZ SDB – kierownik Archiwum Salezjańskiego Inspektorii Pilskiej; przygotowuje doktorat na UMK w Toruniu nt. *Niezależny Ruch Młodzieżowy w Gdańsku 1981–89*; wicepostulator procesu beatyfikacyjnego męczenników II wojny światowej; zajmuje się badaniem dziejów młodzieżowej opozycji w PRL-u, historią Kościoła w tym okresie, martyrologium duchowieństwa polskiego w czasie II wojny światowej oraz historią salezjanów w Polsce.

Słowa kluczowe: Salezjanie, Prowincja Pilska, zakony męskie, historia.